БҮГҮ ЧУРТТАРНЫН ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ. КАТТЫЖЫҢАР!

50 ЧЫЛГА ЧЕДИР

109 ХОНУК АРТКАН

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединин болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1925 чылда үндезилеттинген

1967 ч. ИЮЛЬ 21 ПЯТНИЦА № 171 (6808).

Өртээ 2 көп.

Иран аалчы Москвада

Совет чазактың чалаанын өзугаар Иранның Премьер-Министри Амир Аббас Ховейда албанның аян-чоруун кылып, июль 19-та Москвада келген.

Внуково аэродромга Иран хүрүнеин баштының А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, Ю. В. Андропов болгаш өскелер-даа уткаан. (СЭТА).

Л. И. Брежнев хүлээп алган

Июль 19-та СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев Совет Эвилелинге албанның аян-чоруун кылып келген Иранның Премьер-Министри Амир Аббас Ховейданы хүлээп алган.

Л. И. Брежнев биле А. А. Ховейданың аразында найыралчы байдалга эрткен беседа болган. Беседага делегей байдалының эң чугула чамдык айтырыгларын, а ол ышкаш совет-иран харылзаалариның айтырыгларын чугаалажып көрген. (СЭТА).

А. Н. Косыгинге чораан

Июль 19-та Иранның Премьер-Министри Амир Аббас Ховейда Кремльге ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинге барып чораан.

А. Н. Косыгин биле Амир Аббас Ховейданың аразында найыралчы беседа болган. Беседаның үезинде ийи таланың совет-иран харылзааларының айтырыгларын чугаалажып көрген болгаш бот-боттарынга сонуургалдыг делегейниң чамдык айтырыгларының талазы-биле санал-онаалдарын солушкан. (СЭТА).

Өннүктерниң чолукканы

Дыңгылдайлаан, өткүт үннерлиг болгаш күчүлүг үлетпүрлүг чер, хүр черни маадырлыы-биле чагырып алган оран — Казахстан болгай, Казах чуртунуң төлээлери аъш-чемниң даажазын Москвазының холундан хүлээп ап, оон-биле чолукан. Найысылалда ол республиканың культураазының болган уран түүлүнүң хүннери эгелээн.

— Совет эрге-чагырганың 50 чылдарының дургузында бистин чедишкиннеривистин дугайында отчёдувусту эккелген бис. Москва — Төрээн чуртувустун түрүү, Советтер чуртунуң алдары болгаш күүү-шыдалы, бистиң түрүктеривистиң чоргааралы, эвилелдешкен республикаларның бүгү найысылалдарының акызы ол—деп, Казах ССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы С. Б. Низбеков Москва Совединге болган ужуражыышкынга чугаалаан.

(СЭТА).

Улуг цирк көргүзүү эгелээн

Совет эрге-чагырганың 50 чыл оюнга уткуштур база республиканың малчыннар Наадымын таварыштыр ССРЭ-ниң Күрүне циригинин артистериниң улуг цирк көргүзүү дүүн найысылал Кызылга эгелээн. Ылаңгыя ССРЭ-ниң Күрүне циригиниң Бүгү-эвилел каттыжыышкынының РСФСР-ниң алдарлыг болгаш Тыва АССР-ниң улустуң артизи Владимир Базыр-оолович Оскал-оолга удурткан тыва цирк бөлүүнүң артистериниң уран нарын көргүзүглерин көрүкчүлер улуг сонуургалбиле көргеннер.

Улуг цирк көргүзүү дараазында хүннерде база үргүлчүлээр.

СЭКП обкомунда болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

Республиканың колхозтарында болгаш совхозтарында мал чемнериниң белеткелинин дугайы

СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели бо айтырыгны чугаалажып көрген. Бо чылын бүгү районнарда чайгаар үнген болгаш тараан өт-сигениң үнүжү эки. Ындыг болзаа мал чемнериниң курлавырын тургузуп алырынга бо таарымчалыг байдалды чөп ажыглаар талазы-биле республиканың колхозтары болгаш совхозтары кончуг багай ажылдап турар.

Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Өвүр, Бин-Хем болгаш чамдык өске-даа районнар амга чедир сиген белеткээринче, чайгаар үнген өт-сигенден силос салырынче кирбээн. Айыттынган районнарның удуртукчулары болза мал чемниң курлавырын тургузуп алыр чорукту харыысалга чок көрүп, ол улуг ажыл-агый-политиктиг кампанияда организас чок, ажыл-агыйжы эвес байдал-биле эптежип олуруп турар болгаш мал чемнерин белеткээринче колхозчуларны, совхозтар ажылчыннарын мобилизаставайн турар.

Бо чылдың июль 10-да байдал-биле алырга, республикага тракторнуң сиген кезер машиналарының 20 хуузу, силос комбайннарының 68 хуузу септеттинмээн. Хөй санныг дырбаштар, сараат салыкчылары, волокушалар болгаш өске-даа чепсектер белеткеттинмээн. Сигенин хол-биле кезери, будук-бүрү чемнер белеткээри организастаттынмаан.

Таңды, Каа-Хем, Улуг-Хем районнарның ажыл-агыйларында сигенниң кезилдези биле сараатташкынының аразы кончуг үр болуп турар.

Республиканың «Сельхозтехника» каттыжыышкынының талазындан сиген кезип ажаар техниканың септелгезин дүрген доостурар талазыбиле оперативтиг эвес ажылдап турар. Ынчаарга респотребсоюз ажылагыйларга сиген кадыырларын, айыырларны, кадыыр чаныларын, хендирлерин болгаш өске-даа түүлдерин чедир бербейн турар.

Колхозтарга болгаш совхозтарга мал чемнерин белеткээринде бо бүгү четпестер болза, ол чугула хереги республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозундан, партияның чамдык райкомнарының, райкүүскомнарының талазындан, көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлге эргелелериниң, «Сельхозтехника» каттыжыышкыннарының талазындан удуртулганың кошкаандан болгулаа турар.

СЭКП обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ДОКТААТКАНЫ БОЛЗА:

Үстүнде аймыттынган четпестерни чайладыр, мал чемнериниң белеткелин колхоз болгаш совхоз бүрүүнге тараа ажаап алыышкынының бетинде доозар төлээде, ол ажылды эки организастыг чорударын СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга, Көдээ ажыл-агый министерствозунга, республиканың «Сельхозтехника» каттыжыышкынынга хүлээткен. Бо соруулга-биле кылыр түүлдер:

колхоз, совхоз бүрүүнге сиген кезип ажаарының ажылчын планнарын ажылдап кылып, аңаа хүнде чеже гектарга сиген кезерин, чеже сигенин бөлерин, сараатталарын, чеже силосту салырын тодаргай айтыр;

ажыл-агый бүрүүнге мал чемнерин белеткээр талазы-биле эргежок чугула саныг бригадаларны, звеноларны тургузар, оларны ажылчын күжү-биле бүрүн четчелээр, сиген кезип ажаарының бүгү техниказын оларга быжыглаар. Мал чемнерин белеткээриниң онаалгаларын салбырлар, бригадалар, звеноларны бүрүүнге чедирер болгаш ону капчаар күүседип турарын контрольдаар;

мал чемнерин белеткээринче ажыл-агыйларның ажыл кылып шыдаар улуг кижилериниң 60—70 хуудан эвээш эвезин мобилизастаар, ол ажылче өөренгичилерни, бүдүрүлгелер болгаш организацияларның ажылчын, албан-хаакчыларын калбаа-биле хаара тудар.

Ажыл-агый бүрүүнге сиген кезер машиналарның техниктиг ажаалдазын хандырар талазы-биле көвүн чоруур бригадаларны тургускулаар, сиген кезиишкининге, ону бөлүнге болгаш сараттаарынга бүгү машиналарның бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарын хандырар, мал чеми белеткээр ажылдарга комплексилиг механизацияны калбаа-биле ажыглаар, аът-биле сиген кезер машиналарны хөй-биле ажыглаар, оймактарда, орук кыдыгларында, тулаалыг черлерде, машина-биле кестинмес өскеда черлерде сигенни хол кадыыры-биле кезип ажаарын организастаар.

Колхоз болгаш совхоз бүрүүнге хөй болгаш чаңгыс чылдыг сигеннер тарыырынга үрезин участоктарын үүн берген турарын хандырар, ажылагый бүрүү бо талазы-биле четчир үрезиниг болган турар.

Күш-ажыл организастаашкынының болгаш ажыл төлевириниң деп-шилгелиг хевирлерин калбаа-биле ажыглаар, мал чемнерин белеткээринге планнарны күүседкени болгаш ажыр күүседкени дээш материалдыг ыдыг бериишкиниериниң хемчеглерин боттандырар.

Мал чемнерин сараттаарының, силостаарының шынарынче онза кичээнгейин салыр, агаар-бойдустуң кандыг-даа үезинде силос салырының хуусаалары кызыыр, витаминниг, дузаан сигеннерни, будук-бүрү чемнерни белеткээриниң технологизазын эки сагыыр.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1967 чылдың май 17-ден доктаалын ёзугаар сиген, силос, саваң белеткелинде ажылдап турар кижилерге сигениниң болгаш силостуң планныг бот-үнезиниң 10 чедир хуузун, саваңның—20 хуузун немелде төлевир кылдыр бээрин-даа, садарын-даа чөпшээрен турар.

Ниитиниң малы-биле чергелештир хууда малдарны бодүүн болгаш шыктыг чемнер-биле база хандырар хемчеглерни алырын ажыл-агыйларның удуртукчуларынга сүмелээн. Ол соруулга-биле ажылчыннарның, албан-хаакчыларның болгаш колхозчуларның сиген кезин ажаар машиналар ажыглаттынмас черлерден сиген кезип алырын чөпшээрээр, ынчангаш олар ындыг кезиишкинни колхозтарның болгаш совхозтарның черинге-даа, күрүне фондузу черлерге-даа чорудуп болур болгаш оларга белеткээн сигениниң 50 хуузун натура-биле бээр.

Мал чемнериниң белеткелинде турар ажылдакчыларның ортузунга политиктиг болгаш культура-масселыг ажылды, садыг болгаш эмнелге хандырылгазын улам экижидерин СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарынга, ажыл-агыйларда партия организацияларынга хүлээткен. Ол соруулга-биле илеткелдер кылырын, лекция, беседа чорударын, бот-тывынгыр уран түүл коллективтериниң көргүзүглерин кылырын, кинолар көргүзерин организастаар, ону боттандырарда район төптериниң, колхозтардан, совхозтардан агиткультбригадаларны мал чемниң белеткелинде турарларже үргүлчү чорудуп турар.

Ооң-биле кады солуннарны, журналдарны ажылдап турарларга ёйшаанда чедирип, бригадаларны спорт херексел-дери, ойнаар түүлдер, библиотека номнары, аптекажыгаштар-биле доктаамал хандырарын чедип алыр, хана солуннарны, комсомолчу прожекторларны болгаш кескү агитацияның өске-даа хевирлерин доктаамал үндүрүп турарын организастаар дээрзин доктаалда база айыткан.

РСФСР-ниң Дээди Совединин План-бюджет комиссиязында

Июль 19-та РСФСР-ниң Дээди Совединин План-бюджет комиссиязының хуралы депутат И. Е. Клименконуң даргалаашкыны-биле болуп эрткен. Аңаа министерстволарның болгаш төп албан черлериниң хөй удуртукчулары киришкен.

Россия Федерациязының 1966 чылда Күрүне бюджединиң күүселдезинин болгаш 1967 чылда Күрүне бюджединиң күүселдезинин чоруп турар дугайында илеткелди РСФСР-ниң сан министри, депутат И. И. Фадеев кылган.

Республиканың Аъш-чем үлетпүрүнүң министринин бирги оралакчызы С. А. Богданов, РСФСР-ниң Дээди Совединин План-бюджет комиссиязының белеткел комиссияларының даргалары депутаттар Б. А. Осипчик биле С. С. Воронинский, РСФСР-ниң Тудуг материалдар үлетпүрүнүң министринин бирги оралакчызы Д. Н. Потанин, республиканың Хлеб-продуктулар болгаш малдың холуксалыг чемнер үлетпүрүнүң министринин бирги оралакчызы А. Ф. Трунов, РСФСР-ниң Көдээ тудунун министринин оралакчызы И. Я. Семенов хуралга санал бергеен.

План-бюджет комиссиязы 1966 чылда РСФСР-ниң Күрүне бюджединиң күүселдезинин дугайында отчёттуң талазы-биле түңнелди болгаш 1967 чылдың беш айларының дургузунда Россия Федерациязының Күрүне бюджединиң күүселдезинин дугайында доктаалды хүлээп алган. РСФСР-ниң Күрпланынга, РСФСР-ниң министерстволарынга болгаш төп албан черлеринге, автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлеллеринге, крайкүүскомнарга, облкүүскомнарга, Москва болгаш Ленинград хооркүүскомнарга бо чылын Россия Федерациязының Күрүне бюджедин күүседирин хандырарынче угландырган сүмелерни хүлээп алган.

План-бюджет комиссиязы 1967 чылда РСФСР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне планының күүселдезинин чоруп турарының дугайында айтырыгны база чугаалажып көрген. Комиссиянын хуралынга РСФСР-ниң Күрпланының даргазының оралакчызы Я. Е. Чадаевтин илеткелин дыңнаан. Планның күүселдезинин түңнелинде экономиканың, эртемниң болгаш культураның улам ынайгы көдүрүлүшкүү, чоннуң чазгай амыдыралының бедиишкини хандыртынган дээрзин илеткелчи демдеглээн.

Бо айтырыгны чугаалажып көрүнге РСФСР-ниң хем флодунуң министринин оралакчызы В. В. Трофимов, Ленинград облкүүскомнуң даргазының бирги оралакчызы депутат М. А. Таиров, Курбанкының Россия республика конторазының аргелекчизинин бирги оралакчызы Н. В. Смирнов болгаш өскелер-даа киришкен.

Чугаалажып көрүүшкүнүн түңнелинде чөгүүр доктаалды хүлээп алган.

План-бюджет комиссиязы РСФСР-нин Дээди Совединин доктаамал комиссияларының дугайында Дүрүмнү чугаалажып көрген болгаш чүүлүг деп санаан.

(СЭТА).

БИСТИҢ РЕСПУБЛИКАВЫСТА

БҮГҮ ЧЕРЛЕРДЕ

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының алдарлыг 50 чыл оюнга СЭКП ТК-ның Тезистерин Тожу районнуң ажылчы чоннары бүгү черлерде таныжып, ону бүгү совет улустуң сагыш-сеткилин хайныктырын турар төөгүлүг документ кылдыр үнелеп көрүп турар.

СЭКП райкому районнуң партия, совет активтерин бүдүрүлге черлеринче, колхозтарже, совхозтарже, бригадалар, фермаларже үндүрүглээн. Олар баштайгы танылыгларны кылып, лекция, беседаларны чоруткулаан. Ам үеде тус-тус черлерде агитаторлар, политинформаторлар ажылдап турар. Оларның семинарларын бөлүк зайы-биле партия райкому организастаан.

Сиген белеткелиниң хүн демдеглели

Мал ажылынга чедишкин аңаа четчир чем-суурну белетиап алганындан кол хамаржыр.

Сиген белеткээр ажылды Тес-Хем районнуң «Ак-Зрик» колхозунуң колхозчулары организастыг чорудуп, районнуң бүгү белеткээн сигениниң 73 хуузун эзлээн. Бригадир эш Анай-оол бо ажылды бригадазынга эки организастап, бо үеге чедир 171 тонна сигенни кескеш, сараттаан. Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунда 50 кижи сиген белеткелинде ажылдап, 260 га алаак сигенин кескеш, 93 тонна сигенни сараттаан. Бо ажыл-агыйда бригада бүрүүнге тодаргай снаалдаларны берген болгаш техниканы быжыглаан. Бо кампанияны Улуг-Хем рйоннуң Жданов аттыг колхозунда база чедимчелиг организастаанының түңнелинде, ажыл-агыйның сиген кезер планы ниитизи-биле 23,9 хуу күүсеттинген, а ниити район үүгле 4,6 хуу күүсеткен.

Республикада ниитизи-биле бо чугула кампания кончуг оожум темпибиле чоруп турар. Бай-Тайга, Өвүр, Тожу районнар тус-туста үүгле үүс хире-ле га черниң сигенин кескен, чаңгыс-даа центнер сиген сараттаваан, бо районнарның удуртукчулары сиген белеткелин экижидерин аазап турза-даа, боттуг ажыл-хереткерже шилчивейн турар.

«Тес-Хем» совхозта сиген белеткелинде бо үеге чедир үүгле 9-ла кижи ажылдап, ажылды дыка хожудадып турар. Ында үүгле 7 тонна сиген сараттаттынган. Совхозтуң директору эш Бальчир-оол сиген белеткелин холга алырын аазап келзе-даа, боттуг хемчегни бо үеге чедир албаан. Эрзин районнуң Ленин аттыг колхозунуң удуртукчулары янзы-бүрү чылдаганнар тывары-биле өйлежип, бо үеге чедир 190-на га черниң сигенин кестирген, а чаңгыс-даа сараат тургустунмаан.

«Найырал» совхоз бо үеге чедир 32 тонна сигенни белеткеп, планын үүгле 0,6-ла хууга күүседип алган. Бо улуг ажыл-агыйның сиген белеткелинде 30-не кижи ажылдап турар.

Сиген белеткээр ажылды хожудадып черле болбас. Ооң темпизин ийиүш катап дүргедедир дээш боттуг хемчеглерни алыры чугула.

Чайгы семиртилге

Ниитиниң малын кыштан хүр ажырып, ооң продуктулуг чоруун белидеринге малдың чайгы одарладыышкынын болгаш семиртилгезин шын организастаары улуг ужур-дузалыг.

Чайлаг талазы-биле Барыын-Хемчикте «Шекпээр» совхоз улуг курлавырлалыг ажыл-агыйларның биредеп. Акта, Алаштa каш-каш он муң баш малды одарладып болур тергини дээн чайлаглар бар. Бо чылын совхозтуң Дөн-Терезин салбыры семиртилгениң болгаш мал продукциязын көвүдедириниң ол курлавырларын эки ажылап турар.

Ам үеде Актың Улуг-Акта, Муңгаш-Акта, Баян-Колда хөлбеңнер оттуг сериин чайлагларда салбырның 16 колан малы, Алаштың чайлагларында 14 колан малы одарлап чеде берген. Сарлык фермазы Улуг-Актың Чыланның деп черде көжүп чеде берген. Изиг хемден сериин тайгала чайлагларда чеде берген малдарның дүрген денгин эгелээнин малчыннар өөрүшкү-биле демдеглеп турар.

Ниитиниң малына

Тес-Хем районнуң «Чодураа» көдээ ажыл-агый артелиниң мал чеми белеткээр бригадазының кежигүннери бо хүннерде Агар ховузун «агарлап» тур бис дижип хөөрежип турарлар. Ында 20 кижи үш тракторлуг, трактор-биле сиген кестирер 6 машиналыг, 2 дырбаштыг ажылдап турар.

Эш М. Маны-Хаяа удуртурган бо бригада 145 гектар черниң сигенин кескен, ооң 58 гектарының сигенин бөлүп көпшаннаан. Сараттаттынган сигениң ниити деңзизи 637 центнер болуп турар. Колхоз ниитизи-биле 10520 центнер чайгаар үнген сигенни ниитиниң малына белеткээр ужурлуг. Ону дүрген күүседир төлээде, Тес ховунуң сиген шөлдеринче мал чеми белеткээр звеноларны база удавас кирер.

Бин-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозта быжаа ажаакчызы П. Е. Фунтикова бодунуң кызымак ажылы-биле колхозчуларның улуг хүндүлелин чедип алган. Ооң ажаалгазында ак 45 быжаа бар. Хонукта быжаалардың немелде деңзизин ол доктаамал 600—700 граммдан кудулаваын чедип алган.

Чурукта: П. Е. ФУНТИКОВА.

Х. ОЙДАП-ООЛДУҢ фотозу.

ЮБИЛЕЙГЕ УТКУШТУР

Совет эрге-чагырганың 50 чылын төлептиг уткуур, чаа-чаа бүдүрүлгечи чедишкиннери-биле Төрээн чуртту өөртүр дээш күш-ажылчы коллектив бүрүзү бүгү-ле түүлдерни кылырын оралдажып турар.

СЭКП ТК-ның «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылы» деп Тезистери бистиң улустуң бедик патриоттуг сагыш-сеткилин хайныктырып үндүрген. Ол документтиде Коммунистиг партияның удурткылгазы-биле чуртту чедип алганы, улустуң бүдүрүп кылган төөгүлүг үүлезинин өндүр улуун ханы, тодаргайы-биле көргүскен. Хоорайларның болгаш көдээнин ажыл-ишчилери социалистиг тургузуушкынның чаалап алышкынларынга чоргаарланмышаан, октябрь мурнунуң хүлээлгелерин күүседири дээш демиселге күжениишкиннерин көвүдедип турар. Беш чылдың ийиги чылының бирги чартыынын түңнелдери ол дугайын бүдүрелдери-биле батыткап турар.

Амгы үеде партия организациялары юбилейге белеткелди калбаа-биле үре-түңнелдиг кылдыр чорударын, массаның чогаалыкчы инициативазын бүгү талалыг калбартып, СЭКП-ниң XXIII съездизинин шиитпирин амыдыралга чедишкиниг боттандырарын боттарының эң чугула хүлээлгези кылдыр көрүп турар. СЭКП ТК-ның июнь Пленумунун түңнелин чугаалашкан партия комитетериниң пленумнары болгаш партия активинин хуралдары партия организацияларының организакчы болгаш идей-политиктиг ажылының сорулгаларын тодаратган. Партияның болгаш Совет чазактың иштики база даштыкы политиказын ол пленумнарның, хуралдарның киржикчилери чаңгыс эп-сеткил, долу үүлүгзүүрүүшкүн-биле деткип турар. ТК-ның Тезистерин партия комитеттери боттарының практиктиг бүгү ажылчоодулгазының үндезинин болдуруп турар.

Чогаалыкчы марксизм-ленинизмниң ол эң чугула документизин ажылчы чоннарга тайылбырлаары амгы үеде - парторганизацияларның ажылынга кол черни эзлеп турар. Тезистерни пропагандаларынга партия, совет, профэвилел, комсомол болгаш ажыл-агый органнарының удуртукчулары, идеологтуг фронтунуң ажылдакчылары, бүгү коммунистер эң идепкейлиг киржир ужурлуг. Социалистиг болгаш коммунистиг тургузуушкынның 50 чылдар дургузунда дуржулгазын, бистин чуртувуска өндүр улуг социал-экономиктиг, политиктиг база культурлуг чаартылгаларны, делегейниң революстуг хөгжүлдезинге Октябрьның социалистиг Улуг революциязының ролюнуң дугайын совет кижи бүрүзү ханы билип алырынга олар дузалаар сорулгалыглар. Социалистиг чуттарбле чаңгыс эпти база сырый каттыжыышкынны быжыглаарынче, национал болгаш социал хосталга дээш улустарның демиселин деткиринче, түскай хамаарышпас аныяк күрүнелер-биле кады ажылдажылганы хөгжүдеринче, аңгы-аңгы социал тургузуглуг күрүнелер-биле тайбын кожахелбээ догунаарының принциптерин хажык чокка чорударынче, делегейниң термоядролуг дайының болдурбазынче угланган партияның болгаш чазактың ленинчи даштыкы политиказының угланыышкының партия организациялары ажылчы чоннарга ханыы-биле тайылбырлаар хүлээлгелиг.

Москваның, Ленинградтың, Киевтин болгаш өске-даа эвилелдешкен республикаларның найысылалдарының, областарның болгаш районнарның партия организациялары Октябрьның юбилейинге белеткелди болгаш СЭКП ТК-ның июль Пленумунун материалдарын калбак вепгереллиг база тодаргай сорулгалыг кылдыр пропагандалап турар. ТК-ның Тезистерин ол черлерде пропагандаларынга партия активин, суралгыг эртемденнерни, партияның, күрүнеиниң ажылдакчыларын, хоочун большевиктерни, культура ажылдакчыларын калбаа-биле киириштирип турар. Пропагандистер, политинформаторлар, бүгү коммунистер массаполитиктиг ажыл ханы теоретиктиг болурунун, ооң амыдырал-биле, коммунистиг тургузуушкынның практиктиг сорулгалары-биле сырый холбаалыының дугайында сагыш салып турар. Масса-биле ажылга лекцияларны база илеткелдерни, октябрь номчуглаларын, революцияның хоочун кижилериниң чугааларын, революсчу болгаш күш-ажылчы алдарының кежаалерин, төөгүлүг черлерге походтар база экскурсиялар чорударын болгаш өске-даа янзы-бүрү хевирлерни, аргаларны ажыглап турар. Ужуражыышкыннарны, беседаларны чүгле заводтарга, аудиторияларга эвес, а шуут-ла цехтерге болгаш бригадаларга, хоорайның шөлдеринге, парктарга база салтарга, чоннуң чуттал турар черлеринге чорудуп турар.

Юбилейлиг чыл бистин чуттувустун иштики болгаш даштыкы амыдыралынга улуг ужур-дузалыг болуушкуннар-биле долган. Партия-биле күрүнеиниң чорудуп турар ол аажок улуг ажылын ханыы-биле сайгарып, тодаргай билип алырын чон күзеп турар. Бистин партийжи актививис, бистин парлалгавыс, радио болгаш телевидение партияның болгаш чазактың политиказын гайылбырлап, социалистиг тургузуушкынның өндүр улуг тнилелгезинин дугайын чугаалавышаан, буржуаз пропаганданың чимзениишкиннерин сойгалаар болгаш биске таарышпас эргинин артымышкыннарынга болгаш үзел-бодалларынга улуг эптеш чокка демиесжир ужурлуг.

СЭКП ТК-ның Тезистерин калбаа-биле пропагандаларын, хүн бүрүнүн организакчы болгаш кижизидикчи ажылын коллектив бүрүзүнүн байырлалга алдар болдурган хүлээлгезин амыдыралга боттандырары дээш демисели-биле сырый холбаштырар херек. Коммунистер социалистиг чарышты баштавышаан, күрүне планын күүседиринче, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн өзүлдезинче, ниитилел бүдүрүлгезинин ажыктыг чоруун улам ынай бедиринче ажылчыннарның болгаш колхозчуларның күжениишкиннерин угландырар хүлээлгелиглер.

Совет эрге-чагырганың чартык үс чыл юбилейинге белеткеннишаан, партия организациялары коммунистиг тургузуушкынның бүгү участоктарынга боттарының организакчы болгаш идей-политиктиг ажыл-чорудулгазының деңнелин бедидип турар. Ынчангаш амгы үеде коммунистиг хуулда үлегер-чижээнин, бүдүрүлгеге ооң ролюнун болгаш харыысалгалының ужур-дузалы улам өзүп турар. Партия кежигүннери большевикчи сөзү, болунуп ажыл-херээ, үлегерлиг күш-ажылы-биле, четпестерге эптеш чок чоруу-биле бүгү ажылчы чоннарны эдертип, башкарып турар.

Партия организациялары юбилейге болгаш аңаа белеткелдериниң талазы-биле тодаргай планныг. Ол планда чарышты болгаш агитация пропаганда ажылын организастаары-биле калыы хоорайларны база суурларны чаагайжыдары, культура-амыдыралдың тудулгары-биле холбашкан калбак ажыл-херектер база кирип турар. Ол хемчеглерни боттандырарынче совет, профэвилел, комсомол активинин болгаш ажыл-агый органнарының кичээнгейин мөөнүзүр херек.

Юбилейге чедир арткан айларда хөй түүлдерни кылыры негеттинип турар. Төрээн чуттуң политиктиг, экономиктиг болгаш камгалал күчүзүн шудургу күш-ажылы-биле быжыглаар, боттарының патриотчу болгаш интернационалчы хүлээлгезин ажыл-ишчилер алдарлыг күүседир талазы-биле коллектив бүрүзүнге таарымчалыг байдалды тургузар дээш хамыктың мурнунда партия организациялары сагыш салыр херек.

Улуг Октябрьның 50 чылын төлептиг уткуурун организакчы болгаш политиктиг ажылдың бүгү-ле аргахемчеглери-биле хандырары — амгы үеде партия организацияларының коммунист бүрүзүнүн кол сорулгазы болур.

(«ПРАВДАНЫҢ» МУРНУКУ ЧҮҮЛҮ).

ӨВҮРЖҮЛЕР ЮБИЛЕЙЛИГ ЧЫЛДА

Өвүр районнуң ажылчы чоннары бүгү совет улус-биле бир дөмей юбилейлиг чылдың эгезинде бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган. Хойжу, кадарчы, механизатор, тудугжу, саанчы бүрүзү алган социалистиг хүлээлгезин чедиишкинниг күүседир дээш шудургу демисежип, эвээш эвес чедиишкиннерни чедип ап келген. Моон түңнелинде районнуң колхозтарының, совхозунуң ажылышчылери юбилейлиг чылда көдээ ажыл-агый продуктуларын күрүнеге садарының чыл планын октябрь 15-те хуусаа бетинде күүседир азы 560 тонна сүттү, 1180 тонна этти, 188 тонна дүктү дужаар аргалыг боон турар. Пландан дашкаар продукция садары база көрдүнген. Чүзүн аймыбиле төрүүр чүс баш малга онаштыр чаш төл камгалап алырының планныг сорулгалары колдуунда күүсеттинген.

Мал, чер ажылының талазы-биле юбилейлиг чылдың бирги чартыында Өвүрнүң ажыл-ишчилери көскү чедиишкиннерни чедип алган. Күрүнеге эзт садарының чартык чыл планы 145,4 хуу, сүттүү—137, дүктүү—123 хуу күүүсеттинген. Ынчангаш эки түңнелдерлиг район болган. Бо чылын 29 мүн 567 баш чаш мал менди камгалап алдынган. Ол болза эрткен чылдыындан барык 3000 баш хөй болуп турар. Мал ажылының продуктуларын күрүнеге садар, ниитиниң малының баш санын өстүрер талазы-биле планын «Кызыл тук» көдээ ажыл-агый артели (даргазы эш Седен, ында көдээ Совет даргазы эш Семиспеек) ыракта ажыр күүсеткен. Колхоз бирги чартык чылда эзт садарының планын 182 хуу, сүттүүн — 180, дүктүүн—160 хуу, малдың баш санын өстүрериниң планын 129 хуу күүседип, төрүүр 100 хойга онаштыр колхоз 101 хураганны камгалап алган. Көк-Тейниң хойжу бригадазы 100-ке онаштыр 102 хураганны алган. Бо бүгү колхозтуң малчыннарының юбилейлиг чылга күш-ажылчы белээ болур.

Боттарының ажыл-хереңге бедик көргүзүглерни чедип албышаан, мал ажылының продукциязын бүдүрерин көвүдүрү дээш чарышка идепкейлиг киржип, борта боттарының салыышкыннарын киирип турар мурнакчылар хөй. Төрүүр 100 башка онаштыр үстен хөй чаш малды 14 малчын, 90-дан өрүнү 27 малчын алган. «Кызыл туктуң» хойжулары Саая Мижит-Доржу 104, Ооржак Белек 103, Саая Төмүр-оол 100 баш хураганны менди камгалап алганнар. «Торгалыг» совхозтуң саанчылары Салчак Попуш, Ооржак Курутпай, «Кызыл туктан» Ооржак Көк, Саая Долзатмаа дээш ышкаш мурнакчыларның ады-сураа районда алгый берген. Олар ниити сүт чыылдазын чылдың кайы-даа үезинде кудулаттпайн келгеннер. Тудуг болгаш хову ажылының мурнакчыларынга эштер Далар-оол, Хөкпеш-оол, Дочун-оол, Биче-оол, Сүрүүмей оларның күш-ажылчы үлегер-дуржулгазы өскелерни бурунгаар эдертип келген.

Районнуң бүгү тараажылары юбилейлиг чылдың часкы тарылгазын мурнуку чылдардан эвээн организастыг байдалга эрттирип, 2000 гектар суггаттыг черге мал чеми культураларны тараан. Ам үеде районнуң ажыл-агыйларының хову шөлдериндe тараа чиңгир-ногаан далай ышкаш чалгып чылар. Колхозтар болгаш совхоз тудуг материалдарының белеткелин ей-шаанда чоруткаш, тулуг-септелге ажылдарынче чогуур үеде киреринн хандырган. Эрткен 6 айларның дургузунда 9 чурталга бажыңнарын, бир кызыл булунну, бир тараа складын, чеди хой, сес хураган кажааларын ажыглалга киирген. Тудуг-септелге ажылдарының талазы-биле алган социалистиг хүлээлгезин «Кызыл тук» колхоз ажыр күүсеткен. Колхозта Тыва АССР-нин Дээди Совединин депутады эш М. Серинге удуртканн тудуг бригадазы 17 чурталга бажыңнарын крышалааш, 4 бажыңның кладовказын кылган, 5 чаа чурталга бажыңын, дөрт хой кажаазын тудуп доскан болгаш уруглар ялизин 15 олутка алгыткан. Колхозчу малчыннарның чурттап орары кидис өглери эки, культуралыг.

«Торгалыг» совхоз тудуг-септелге ажылдарын багай эвес чорудуп, мал кажааларының кышка белеткелин амдыгааштан-на эгелей берген. Ынчалза-даа «Коммунизмче орук» колхозтуң баштаар чери (даргазы эш Семис-оол) бо талазы-биле четпес хемчеглер ап келгенин айтыр херек. Чартык чыл дургузунда колхоз чүгле 3 чаа бажың туткан боордан өске, септелге чорутпайн турар.

Юбилейлиг чылда улус өредилгезинин, кадык камгалалының, амыдырал хандырылга черлериниң ажылдакчылары, тудугжулар база-ла бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган болгай. Районда тудуг участогунуң тудугжулары (мастери эш А. Ойдуп) чартык чыл планын 214 хуу күүсеткеш, чылдыын база күүседипкен. Бир ажылчын күшке онаштыр күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 190 хуу бедиткен. Пландан дашкаар 10 мүн рубльге септелге ажылдарын чоруткан. Коллективтиң күш-ажылчы чедиишкиннерин үнелеп көргеш, чоокта чаа оларга райком болгаш райкүүском шилчиир Кызыл тукту тывыскан.

Районнуң хереглекчилер ниитилели чартык чылдың бараан саарылгазының планын 107, ниитиниң чемненилге черлериниң планын 109 хуу күүсеткен. Белеткелдер конторазы бирги чартык чылда чондан 7,4 тонна дүктү хүлээп алыр планныг тургаш, ону 9,3 тонна кылдыр күүсеткен. Ынчалза-даа түленди дүк, алгы-кеъш хүлээп алырының планы күүсеттинмээн. Чүгүла хереглелдің бараннары—кидис, брезент, бажың иштиниң хереклелери, белен хептер дээш өске-даа бараннар-биле чоннуң хандырылгазын райпо баштаар чери чогуур деңнелге түргүспайн келген. Чурттакчылыг черлерден хайыы малчын коданнарга автолавкалар улуг үзүктелишкин-биле барын турар.

Районнуң коммунал хандырылга комбинады чартык чылдың тудуг планын 197 хуу күүседип, 20 орунуг чаа аалчылар бажыңын, Арыг-Бажы суурда почта салбырының бажыңын ажыглалда киирген. Район эмнелгезинин чанында ажыг улус хүлээп алыр чаа амбулатория тудуу удавас доостур четкен. Районнуң орук участогу, харылзаа конторазы, амыдырал хандырылга комбинады социалистиг хүлээлгелерни чугаалаваска-ла, чартык чылдың планныг даалгаларын күүсеттээн. Бар четпестер ажыл-агыйжы эвес. социалистиг чарышты үнелеп көрбес чоруктуң түңнели дээрзин айтыр херек.

Эрткен үеним дургузунда районнуң культура, чырыдыышкын, кадык камгалал ажылдакчылары чамдык толаргай ажылдарны кылып чоруткан. Районнуң агиткультбригадазы Улан-Удэ хоорайга зоналар маргылдаазынга киришкеш, бирги чергениң диплому-биле шаннаткан. Олар уран чүүлдүн район көрүлдезинче дөрт удаа киржип, фермаларга, бригадаларга 25 катап концерттерни көргүскен. Көдээ клубтарга күш-ажылдың мурнакчылары болгаш Ада-чурттуң дайынының киржикчилери-биле ужуражылгаларга хөй удаа киришкеннер. Бора-Шайга 1930 чылда үймээнчилерни баскан черге Өвүрнүң аныяктарының слёдун чоокта чаа эрттирген. Библиотекаларга номчулга конференцияларын организастааны номчукчуларның номга сонуургалын көдүрген. Районнуң кинофикация чери чонга кино көргүзүлгезинин чартык чыл планын 137 хуу күүсеткен болгаш көдээ черлерге кино көргүзүлгезин мурнуку чылдардан эвээн экижиткен.

Улус өредилгезинин ажылдакчылары юбилейлиг байырлалдың өредилге чылын багай эвес түңнелдерлиг доскан. Районнуң школаларынга өредилге программазының күүселдезин ниитизи-биле 89 хуу болган. 1283 өреникчи дараазының класстарынче шилчээн. Хүндүсү болгаш кежээки школаларның 10-гу класстарын 78 кижи доскан. 8 башкы боттарының удуртуп турганы класстарынга 100 хуу өредилгени чедип алган. Өредилге кижизидилгелиг ажылдар талазы-биле эки түңнелдерни Саглы сес чыл школазы чедип алган. Школада чурт шинчилел булунун дерээн, спорт шөлдерин кылган. Ам үеде школаның септелгезин ада-иелериң киржилгези-биле чорудуп турар.

Колхозчу араттар, ажылчыннар алган социалистиг хүлээлгелерин ыяавыла күүсеткен түрүүн дээш көдээ Советтер, оларның активистери организастыг хемчеглерни ап чоруткан. Хөй-ниитиниң киржилгези-биле суурлар чаагайжыдылгазын эки организастаан. Ниитизи-биле 3500 дөс янзы-бүрү ыяштар олуртунган. Социалистиг хүлээлгелерниң күүсеттинип турарының байдалын Торгалыг болгаш Саглы көдээ Советтери сессиялларга чугаалажып, чер-черде депутаттар бөлүктерин тургускан. Олар харыылап турары участоктарынга социалистиг чарыштың түңнелдерин чугаалажып, оон күүселдезин организастап турар.

Улуг Октябрьның 50 чылын Совет кижилер күш-ажылчы чедиишкиннерлиг демдеглеп эрттирер дээш бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдап, кол кичээнгейин шиитпирлеттинмейн турар айтырыгларже угландырып турар. Бистиң районнуң ажыл-агый, культура тургузуушкунунда четпестер чок деп болбас. Ниитиниң малының өлүп хораары мурнуку чылдардан дыка эвээжезе-даа, эрткен чартык чылда янзы-бүрү чылдаганнардан 2957 баш мал өлүп хораан. Оон иштинде чүгле «Коммунизмче орук» колхозтан 1236 баш мал өлген. Эрткен чылын малдың тарып боозадылгазын, сула эдержилгезин четпес организастаанындан амга чедир бүгү төрүүр малдың чүгле 67 хуузу төл берген. Моон уламындан мал ажылының продуктуларының эдбекшидилгези долузу-биле чедип алдынмайн турар.

Ам үеде Советтерниң мурнунда салдынып турар кол сорулга—ниитиниң малының четчир санныг чем курлавырларын белеткээри болур. Оон-биле чергелештир юбилейлиг чылдың дүжүт ажаан алышкынына белеткел ажылдарын күштелдирери чугула. Районнуң ажылчы чоннары СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң шиитпирлерин изии-биле деткээн болгаш ТК-ның Тезистерин чер-черде калбаа-биле таныжып турар. Юбилейлиг чылда алган хүлээлгелерни долдур болгаш ажыр күүседириндeн артык хүндүлүг хүлээлге чок. Ол дээш чонну көдүрери, оларны углап баштаары Советтерниң чугула сорулгазы болур.

Д. СҮНДЮП,
Өвүр райкүүскомунуң даргазы.

Механизастаттынган 586 дугаар колоннаның тудугжулары ам Улуг-Хем районда ажылдап турар. Тудугжулар Октябрьның 50 чыл оюнга уткуштур бүдүрүлге планын оранчок ажыр күүседип турар. Олар бо чылын «Улуг-Хая» совхозка ниитизи-биле 411 дербелчин метр шөлдуг, ийи квартиралыг алды бажыңны тудуп берген. «Найырал» совхозка ийи квартиралыг үш бажыңны болгаш бир квартиралыг база бир бажыңны тутказ, олар 250 дербелчин метр чурттатла шөлүн ажыглалга киирген. А «ҮТКА-ның 25 чылы» совхозтуң ажыл-ишчилеринге ийи квартиралыг ийи бажыңны ажыглалга киирип берген. Колоннаның тудугжуларындан «Сельхозтехника» каттыжыышкынның салбыры ийи квартиралыг дерт бажыңны хүлээп алган.

Тудугжулар Совет эрге-чагырганың 50 чыл оюн төлептиг уткууру дээш чаржып турар. Олар улуг байырлал чылының бүдүрүлге планын декабрь 25-те күүседирин хүлээнген.

Бригадалардан Николай Золотухинниң бригадазы шалыпкын ажылдап турар.

Районда тудуг объектилери удаа дарый ажыглалга кирип турары—механизастаттынган 586 дугаар колоннаның тудугжуларының Улуг Октябрьга белектери ол.

ЧУРУКТА: Мурнакчы бригаданың нежигүнү В. Н. Агошковтуң соңгалар кылып турары.

С. Феоктистовтуң фотозу.

Чаа сорулгаларже

Эдегей—«Шекпээр» совхозтуң шөөр болгаш бода малының бир кол одарлыг чери. Аңаа чазын, чайын, күзүн мал коданнары үзүк чок болур, оон коктуг-шыктыг одарларын шыва алган одарлап чоруур. Ам ында совхозтуң ийи сүт-бараан фермалары чайлаан. Оон-биле кады совхозтуң Дөң-Терезин салбырының хойжулары хоюн кыргыдыр, чугдуруп ап, чайлагларже аттанырынга белеткенип турар.

Эдегейге кайнаар-даа көөрге, кодан-кодан хойлар, кожа-кожа аалдар. Эдегейниң шаандакы малгаштыг оруктары-биле ам машина, трактор улай-улай шуужуп турар. Абазаже шөйүлген чазаглыг орук ону кежилдир чоруткан.

Аңгыр-оол Семис-ооловичге бо чыл шынап-ла амы-хууда база онзагай чыл. Партия организациязы ону бо чылын СЭКП кежигүнүнүң кандидадынга хүлээп алган. Эдегейниң малчыннары ону район Совединин депутадынга соңгуп алган. Ол ам бодунуң соңгуктуларыбиле ужуражып, оларның чагыг, дилээн күүседир талазы-биле ажылдарны кылган.

— Каш хонгаш Акче хоюмну семиртип үңүптер мен. Ам мээң сорулгам—малды эки семиртип, оларга четчир санныг мал чемин белеткеп алыры болур. Бодум ам 10 тонна сиген кезер деп планнап алган кижи мен. Ынчангаш Наадымга чедир эвээн каш тоннаны өг-бүлем демибиле кезип алдым. Ол мээң Наадымга белээм болур—деп, малчын соруктуг чугаалады.

Х. МОНГУШ.

Чаржып турар райполарда

Барыын-Хемчик, Бай-Тайга райполары аразында социалистиг чарыштыг. Оон канчаар күүсеттинип турарының байдалын чоокта чаа Кызыл-Мажалык суурга болуп эрткен ийи райполарның садыг ажылдакчыларының чөвүлел хуралынга чугаалажып көрген.

Юбилейлиг чылдың бирги чартыында Барыын-Хемчиктиң райпозу бараан саарылгазының планын ниитизи-биле 108,3 хуу, ниитиниң чемненилгезинин планын 99,5 хуу күүсеткен. Хөнделен, Эрги-Барлык, Аяңгаты, Кызыл-Мажалыкта № 1 аъш-чем, ажыл-агый, № 3 аъш-чем магазиннери, оларның садыгжылары Оолак, Ендан-Самбу, Куулар, Абашкина, Верещагина, Бигбаева, Соловьева бирги чартык чылда бараан саарылгазының планын 107—114 хуу күүседип, социалистиг чарыштың мурнакчылары болган.

Эрткен чылдың бирги чартыында турганы-биле деңнээрге Барыын-Хемчик райпозу тудагдал, самчыгдал кылыр чорукту 5 катап кызырган. Орулга планын райпо 150 хуу күүсеткен. Садыг ажылдакчыларын өредир болгаш кижизидер ажыл эвээн экижээн.

Юбилейлиг чылга алдар болдурган социалистиг чарыштың күүселдези болгаш садыгның ниити ажылы Бай-Тайга районунга дүвүрээзинниг байдалда туруп турарын хуралдың киржикчилери чугаалаваннар. Районда 25 садыг точкаларының 7-зи чартык чылда бараан саарылгазының планын күүсеттээннер.

Мында социалистиг чарышты ёзу барымдаалап тургускан болгаш оон түңнелин бирги, ийиги кварталдарда үндүрбээн.

Мынчангаш ийи райполарның аразында социалистиг чарыштың бирги черин Барыын-Хемчик райпозу эвээзинин чөвүлел хуралга демдеглээн.

Улуг байырлалга уткуштур садыг ажылын үндезини-биле экижидип, ылаңгыя самчыгдалды бүрүү-биле чайладыр, кышка белеткеди доозар болгаш социалистиг чарышты шынарлыг болдурар төлээде, моон сонгаар чарыштың түңнелин квартал санында үндүрүп, бот-боттарының төлээлер солчурун ийи райполарның садыг ажылдакчылары дугуржуп алганнар.

Т. ТАЛГАНЧИК,
«Шыныың» корр.

МУРНАКЧЫЛАРГА АЛДАР БОЛГАШ ХҮНДҮ!

(БО ЧЫЛДЫҢ БИРГИ ЧАРТЫЫНЫҢ ТҮҢНЕЛИ-БИЛЕ)

Юбилейге уткуштур

ХОЙЖУЛАР

Хойжуларның фамилиялары	Ажыл-агый	Район	100 хойдан-на алган хураган, анай
К. Дажы-Серен	«Тиилелге»	Таңды	119
М. Биче-оол	«Торгалыг»	Өвүр	118 анай
М. Достек	«Коммунизмниң херели»	Таңды	115
С. Монгуш	«Чыраа-Бажы»	Чөөн-Хемчик	115
С. Сат	»	»	115
Т. Осур-оол	«Торгалыг»	Өвүр	113 анай
Т. Комбу	»	»	112
О. Оранбал	«Элегес»	Таңды	111
Д. Ооржак	«Сүт-Хөл»	Чөөн-Хемчик	111
М. Шыдыраа	«Шекпээр»	Барыын-Хемчик	111
Н. Натшит-оол	«Торгалыг»	Өвүр	111 анай
Т. Сертип	«Найырал»	Улуг-Хем	109
Х. Семчит-оол	«Улуг-Хая»	Улуг-Хем	109
Н. Лахо	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	109
Н. Салчак	«Кызыл тук»	Каа-Хем	108
О. Баман	«Тиилелге»	Таңды	108
М. Биче-кыс	«Элегес»	Таңды	107
М. Доңгак	«Чыраа-Бажы»	Чөөн-Хемчик	107
М. Сандык	«Октябрь 30 чылы»	Каа-Хем	107
Т. Аратына	Жданов аттыг	Улуг-Хем	107
Т. Сундуй-оол	«Торгалыг»	Өвүр	107
Д. Дортак	Ленин аттыг	Каа-Хем	106
С. Оюн	«Коммунизмниң херели»	Таңды	106
С. Куулар	«Тиилелге»	Таңды	106
О. Болат-оол	«Элегес»	Таңды	106
С. Доңгак	«Чыраа-Бажы»	Чөөн-Хемчик	106
С. Монгуш	«Искра»	Чөөн-Хемчик	106
Л. Монгуш	СЭКП XXII съездизи аттыг	Чөөн-Хемчик	105
Б. Бегзи	«Тээли»	Бай-Тайга	105
С. Кандан	»	»	105
М. Дамдын	«Кызыл тук»	Өвүр	105
Б. Доңгак	»	»	105
Ч. Янмаа	«Октябрьның 30 чылы»	Каа-Хем	104
Б. Сат	Ленин аттыг	Чөөн-Хемчик	104
С. Байыр-оол	«Найырал»	Улуг-Хем	104
С. Багай-оол	«Тээли»	Бай-Тайга	104
Б. Дондуй-оол	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	104
Д. Анай-оол	«Торгалыг»	Өвүр	104
А. Монгуш	«Коммунизмниң херели»	Таңды	103
Л. Оюн	»	»	103
Х. Суктер	«Найырал»	Улуг-Хем	103
К. Чамбан	»	»	103
И. Баавыыл	«Тээли»	Бай-Тайга	103
А. Доржу	»	»	103
Х. Дүүчүн-оол	»	»	103
С. Кочаа	»	»	103
Х. Алыг-оол	»	»	103
С. Бөрзек	«Кызыл тук»	Каа-Хем	102
К. Оюн	«Коммунизмниң херели»	Таңды	102
О. Чүлдүм	«Большевик»	Чөөн-Хемчик	102
С. Чүдүймаа	СЭКП XXII съездизи аттыг	»	102
О. Кызыл-оол	«Чыраа-Бажы»	Чөөн-Хемчик	102
Х. Дизигир	«Найырал»	Улуг-Хем	102
Д. Максыр-оол	»	»	102
Х. Дорун-оол	«Улуг-Хая»	Улуг-Хем	102
Д. Өдүрек	«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	102
Х. Чудурук	«Тээли»	Бай-Тайга	102
Х. Соңгукчу	»	»	102
Х. Оолак	»	»	102
Д. Биче-оол	«Малчын»	»	102
У. Хомушку	«Барлык»	Барыын-Хемчик	102
Х. Чигден-оол	«Торгалыг»	Өвүр	102
М. Сувандин	«Чодураа»	Тес-Хем	101
Л. Оюн	«Коммунизмниң херели»	Таңды	101
Д. Доңгак	«Чыраа-Бажы»	Чөөн-Хемчик	101
Д. Доспан-оол	Жданов аттыг	Улуг-Хем	101
А. Суванчик	«Х Улуг хурал»	Улуг-Хем	101
М. Мукаайлы	«Тээли»	Бай-Тайга	101
С. Чүлдүм	»	»	101
Д. Носак	«Өөк»	Бии-Хем	101
М. Балчый	»	»	101
М. Тырлаа	«Кызыл тараачын»	»	101
О. Саая	«Большевик»	Барыын-Хемчик	101
С. Данае	«Барлык»	»	101
М. Сат	»	»	101
Д. Чимит	«Шекпээр»	»	101
Д. Сюрюн	Ленин аттыг	Эрзин	101
К. Доржу	«Торгалыг»	Өвүр	101
Ш. Ооржак	«Өөк»	Бии-Хем	100
Т. Тамдын-оол	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	100
У. Ооржак	«Барлык»	Барыын-Хемчик	100
О. Аңгыр-оол	«Шекпээр»	»	100
Х. Кыргыс	«Торгалыг»	Өвүр	100
С. Төмүр-оол	«Кызыл тук»	»	100
К. Кан-оол	«Торгалыг»	»	100
А. Чаш-оол	«Бурунгаар»	Каа-Хем	100
Н. Самбуу	«Ленинчи орук»	Каа-Хем	100
И. Монгуш	»	»	100
К. Ондар	«Сүт-Хөл»	Чөөн-Хемчик	100
Б. Доңгак	»	»	100
О. Монгуш	«Чыраа-Бажы»	Чөөн-Хемчик	100
С. Конгар	«Искра»	»	100
Д. Ондар	«Октябрьның 30 чылы»	»	100
О. Бегзи	СЭКП XXII съездизи аттыг	»	100
С. Сат	»	»	100
В. Шойну	«Улуг-Хая»	Улуг-Хем	100
К. Шыырапай	»	»	100
Х. Дадар-оол	»	»	100
М. Артаа	«ҮТКА 25 чылы»	»	100
Д. Бавуу	«Найырал»	»	100
Т. Дамдын-оол	»	»	100
А. Кара-оол	»	»	100
И. Эрелчин	«Тээли»	Бай-Тайга	100
Х. Серен-оол	»	»	100
К. Калдар-оол	»	»	100
С. Дозур-оол	»	»	100
Д. Дарган-оол	»	»	100
С. Балган	»	»	100
С. Чамбый	»	»	100
И. Малчылай	»	»	100

Семиртилге хаваннарының ажаакчылары

Фамилиялары	Ажыл-агый	Район	Хонукта деңзи немелдези (грамм)
В. Хольшина	«ҮТКА 25 чылы»	Улуг-Хем	535
А. Есиков	«Резолюцияның чалбыыжы»	Таңды	479
Г. Иванов	»	»	465
Н. Кандауров	»	»	421

Хойжу бригадаларның көргүзүглери

Бригадирлерниң фамилиялары	Ажыл-агый	Район	100 хойдан-на алган хураган
К. Даваа	«Кызыл тук»	Өвүр	102
О. Седип-оол	СЭКП XXII съездизи аттыг	Чөөн-Хемчик	100
К. Көк-оол	«Кызыл тук»	Өвүр	99
О. Саая	«Большевик»	Чөөн-Хемчик	98,3
Т. Доңгак	«Сүт-Хөл»	Чөөн-Хемчик	97
М. Норбу	«Найырал»	Улуг-Хем	97
М. Чола	«Чыраа-Бажы»	Чөөн-Хемчик	97
А. Лаандык	СЭКП XXII съездизи аттыг	Чөөн-Хемчик	96
О. Содуй-оол	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	96
И. Лагаа	«Искра»	Чөөн-Хемчик	95
О. Шагдыр	«Шекпээр»	Барыын-Хемчик	93
Х. Суктер	«Найырал»	Улуг-Хем	93
А. Монгуш	«Октябрь 30 чылы»	Чөөн-Хемчик	92
И. Намзырай	«Тээли»	Бай-Тайга	91
К. Серен-оол	»	»	91
С. Байыр-оол	«Найырал»	Улуг-Хем	91
Б. Севильбаа	«Чаа орук»	Эрзин	90
С. Дүвет-оол	«Торгалыг»	Өвүр	90
С. Ховалыг	«Сүт-Хөл»	Чөөн-Хемчик	90
Д. Ондар	«Сүт-Хөл»	»	90
Т. Монгуш	«Чыраа-Бажы»	»	90
Х. Иргит	«Тээли»	Бай-Тайга	90
Х. Биче-оол	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	90
А. Шыырап	»	»	90
Е. Пит-оол	»	»	90

Хаван ажаакчылары

Фамилиялары	Ажыл-агый	Район	Бир хаванда алган төл: Кол хаван	Бир хаванда алган төл: Дунгуш
К. Өртең	«Барлык»	Барыын-Хемчик	10	—
Е. Жирнова	«ҮТКА 25 чылы»	Улуг-Хем	8,2	7
М. Төкел-оол	»	»	8,2	7
Е. Ильина	»	»	8,1	6,7
Л. Прокопчук	»	»	7,8	6,8
Е. Блинова	»	»	7,8	6,8
Н. Кокаева	»	»	7,8	6,8
Е. Неволина	»	»	—	6,1
А. Сюрко	»	»	—	7,5

Көдээ тудугжуларга

Бо чылдың июль 17-де Каа-Хем болгаш Эрзин районнарының колхозтар аразының тудуг организацияларының ажылдакчыларының каттышкан Чөвүлел хуралы болган. Аңаа Каа-Хем районда колхозтар аразының тудуг организациязының кол инженери Пакуловтун, Эрзин районда колхозтар аразының тудуг организациязының даргазы Далбыннын бирги чартык чылдың түңнелдери болгаш моон сонгаар сорулгалар дугайында илеткелдерин дыннаан.

Чөвүлел хуралга чугаалашкан айтырыг талазы-биле санал-онал делгеренгей болган. Хуралдың киржикчилери республиканың бүгү көдээ тудугжуларынга кыйгырыг хүлээп алгаш. Октябрьның 50 чыл оюнун байырлалынга чедиишкиниг ужуражыр хаш алган хүлээлгелерни хуусаа бетинде күүседир деп сөзүн берген.

1967 ч. Июль 21.
ШЫН
2-ГИ АРЫН

ТУКТУ САЛБАС ДЭЭШ

Чыраа-Бажының ажылчын кооперациязы Чөөн-Хемчик районуун «Чыраа-Бажы» совхозунуң болгаш «Большевик» колхозунуң ажыл-ишчилерин үлетпүр база аъш-чем барааннарыбиле хандырып турар. Юбилейлиг чылдың бирги чартыында кооперасчылар чамдык көргүзүглерни чедип алганнар.

Алды айларның бараан саарылгазының ниити планы 108,6 хуу күүсеттинген, пландан ажыр 59 муң рубльдің аъш-чем болгаш үлетпүр барааннарын ажылчы чонга саткан. Ажылчын кооперацияның орулга планы 112 хуу болгаш хуучу кежигүннер киирип алыр план 1967 чылда үүс кижи турган болза, чартык чылда-ла ажыр күүсеттинген.

Дыштанылга хүннеринде базаар садының организастап, янзы-бүрү барааннарны садып келген. Чартык чылда ындыг садыглаашкынны алды удаа организастаан. Садыгны мынчалдыр чорударга, садып алыкчыларга болгаш план күүселдезинге таарымчалыын практика көргүскен, моон соңгаар үргүлчүлээр сорулганы салып алган бис.

Ажылчын кооперацияның садыг четкилериннен чартык чылда мурнакчылар илерээн. «Большевик» колхозта садыгжылар О. Борбаан, О. Агбаан-оол, Хорум-Дагда С. Сүндүп, О. Чынзан, О. Доора, Чыраа-Бажында М. Билимаа, М. Борбаан, Д. Даш-оол, О. Көк-Хуна, С. Кан-оол юбилейлиг чылдың баштайгы чартыында бараан саарылгазының боттарынга онаашкан планнарын ажыр күүсеткилээш, социалистиг чарыштың мүрнүку одуруунда үнгеннер. Үстүнде ады кирген садыгжылар барааннарны складтан алырда, садын алыкчыларның чагыгларын барымдаалап, эң ылаңгыя малчыннарга тааржыр барааннарны ап турарлар. Бажың иштиниң эт-херекселдерингe чонның негелдези дыка бедээн, черчерде магазиннерниң чагыгларын күүседир дээш ажылчын кооперацияның баштаар чери хемчеглерни ап келген.

Совет садыгның дугайында массалыг тайылбыр ажылын бистің ажылдакчыларывыс чон ортузунга калбарттып, лекцияларны, илеткелдерни номчуп, боттарының отчётларын кылып келген. Организас-массалыг хемчеглер план күүселдезинге чогуур салдарны чедирип келгенин демдеглээри чугула. Чон ортузунга организас-массалыг хемчеглерни чорударынга көдээ Советтің депутаттары садыгжылар Зоя Иргит, Даш Сендажы, Монгуш Долума, Ондар Борбаан, Ондар Чазаң, Сарыглар Сүндүп олар эң не идепкейлиг киржип турарлар. Депутаттар боттарының отчётларын соңгукчуларынга кылып, садыг ажылында четпестер дугайында соңгукчуларның санал-оналын ажылчын кооперацияның баштаар черинге дыңнадып, оларның негелдерин күүседиринге биске улуг дузаны көргүзүп турарлар.

Депутаттарның саналдары-биле бистің садыгжыларывыс бирги чартык чылда малчыннарга дыка хөй культура барааннарын чедирип сатканн. Янзы-бүрү 50 радиоприёмниктерни, үш муң метр клеёнканы, 32 хеп шкавын, 28 аптараны, 320 куш түү сыртыкты, 63 кезек улуг, биче хевистерни болгаш өске-даа эт-херекселдерни малчыннар садып алган. Бисте үш автолавка доктаамал ажылдап турар. Автолавкаларның садыгжылары Д. Даш-оол, О. Самдар-оол ыракта малчыннарның күзенчиг аалчылары болуп, оларның макталын ап келгеннер.

Ажылчы чонның хандырылгазын үзүктелдирбейн, кышка уткуштур белеткелдерни садыг четкизи бүрүзүнде чорудуп турар. Оттулар ыяш четчири-биле белеткеттинген болгаш 800 кубометрни магазиннер чанында дүжүрген. Амгы үеде магазиннерниң септелгези кидин түлүк чоруп турар. Садыг четкилерин кышка белеткээр ажылдарны Совет эрге-чагырганың чартык үс чыл болур байырлалынга чедир боттандырар дээш кооперасчылар социалистиг хүлээлгелерни алган ажылдап турарлар.

Чартык чылдың түңнелинде республиканың хереглекчилер ниитилелинің системазында социалистиг чарышка эки түңнелдерни чедип алган. Чыраа-Бажының ажылчын кооперацияның коллективи респотребсоюзтун баштаар черинің болгаш хереглекчилер кооперациязының база күүне садыгның ажылдакчыларының профэвилел обкомунун шилчиир Кызыл тугу-биле болгаш 300 рубль-биле шаннаткан. Ажылчы чонну садыг хандырылгазын улам-на эжиждип, Кызыл тукту салбас дээш коллективтің кежигүннери социалистиг чарышты калбарткан болгаш Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл ойунга СЭКП ТК-ның Тезистерин ханызы-биле танышкаш, социалистиг хүлээлгелерни алган.

Б. САРЫГЛАР,
ажылчын кооперацияның баштаар черинің даргазы.

СЭТА-НЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

Германияның Федеративтиг Республиказында дайынзырак болгаш демократияга удур белеткелдерниң улам ыңай өскүп турары Совет Эвилелинге болгаш тайбыңга ынак өске-даа чурттарга дүвүрөзиннинг бооп турар.

Барыын-герман бундестагка чугаалажып көөр кылдыр хөй онза хоойлуулар дээр чүвелерни киирген. Оларны Аденауэр турда-ла чогалдып эгелээн болгаш ону Эрхардтың чазаа база уламчылаан. Ол онза хоойлужудулга деп чүве шынында-ла Германияның Коммунистиг партиязын, өске-даа дешпилгелиг чамдык организацияларны хорудган, басканындан илереп көзүген, демократияга удур шугумну уламчылааны болган. Ол хоойлулар бодунуң кедергей дүржок соругаларын чедип алырын бодаан, чуртка кайы-даа үеде онза байдал тургустунган деп чарлаар болгаш чонның турза чогуур эргелерни чок кылыры-биле кады күүседикчи, хоойлужудулга эргелериниң шуптузун холгаарлаар эргелерни федералдыг чазакка тыпсын бээр дээн утмалыг бооп турар.

Парламент бодунуң эргелерин казыттырар болгаш шынында-ла хоойлужудулга талазы-биле кандыг-даа ажыл-чорудулгазын сөкеадыр апаар деп чүве баш бурунгаар планнаттынып турар. Ол чорук кара туразында болгаш дүрүм чок үүлгедиглерни кылыр арганы шериг, федералдыг хамааты эрге-чагырганларга бээр апаар. Ол онза хоойлужудулга деп чүве чуртка, ылаңгыя, ажылчын аңгыга болгаш ооң массалыг организацияларынга — профэвилелдерге хамаарыштыр кызыгаар чок диктатор болур эрге-чагырганы монополияларга бээр, чагырыкчы дээди болүктүң политиказынга Барыын Германияның чонунуң салдар чедирип, аңаа удурланып болур кандыг-даа аргазын чок кылыр.

ГФР-ниң чазаа ол хоойлуларны ёзугаар тайбың үеде безин бүгү-ниитини ылавыла ажылдаар хүлээлгелиг болдурар, ажыл сөкеадыышкынарын хоруур, кылыр ажылды болгаш чурттаар черни хостуг шилип алыр эргени кызыгаарлаар, хамаатыларның чагаалажырын чажыт хыпаарын боттандырар, суд органнарының чөпшээрели чокка кижилерни тудуп хоругдаар болгаш өске-даа үүлгедиглер кылыр эргени ап турар. ГДР-ниң политиктиг организацияларының кежигүннери хамаатылар-биле харылзашканнарны шыңгыы кезедир чурум тургустунун, ГФР-ниң хамаатыларының санал-оналын хостуг илередир болгаш өске-даа эргелерни кызыгаарлап турар.

Онза хоойлужудулганың дайынзырак хевир шинчизи чажыртынмайн турар. Чартык миллион кижилиг бундесверге немелде кылдыр тайбың үеде шеригжиткен «хамааты камгалал корпузун» тургузар деп, 1965 чылда-ла хүлээп алдынган «бөдүүн» онза хоойлуларда айыткан. Экономика талазы-биле, транспортка болгаш ооң-даа өске черлерге чонну албадап ажылдадыр чурумну доктаадыр эргени чазакка ол хоойлуларны ёзугаар тыпсын турар.

Мында чугаанын ужуру болза чуртка шериг-полицейжи диктатура тургузуп болур аргаларны хандырар дугайында болуп турар деп чүвени онза хоойлуларның утка-шынары, хүлээп алдына берген база хүлээп алыр кылдыр белеткен турар-даа хоойлулар-биле бир дөмей көргүзүп турар. Ол хоойлулар чопну эрге-шөлээ чок болдуруп, кара туразында аажылалдар кылыр байдал турда, Боннуң дүржок өскөнзирек угланыышкынына удурланыышкынны сый шаварын күзээр идегеттерге херек апарган.

ГФР-ниң эрге-чагыргазы Гитлерниң 1938—39 чылдарда ажыглап турган кажар аргаларын база шуут оттүүнүп ажыглап турар. Ынчаардагызы-биле бир дөмей кылдыр база-ла милитаризацияның бүгү-ниитиге хамаарышкан программазы чогааттынып, экономика, хоойлу-дүрүм, угаан-бодал талазы-биле дайынга белеткенир чорук базым бүрүзүнде-ле улам калбарып турар. Башкарыкчы лагерьде сөөк-язы ылгаар чоруктуң күштелгени, бакка сурагжаан национал-демократтыг партияның, ажыы-биле фашистиг үеалдиг өске-даа каттыжыышкынналарның, организацияларның Барыын Германияда тыптып келгени, бижыкканы гитлеризмниң черлик чаңчылдарын ёзугаар ол программаны боттандырарынче чүткүлүн салып турар күштер чуртта бар деп чүвени көргүзүп турар.

ГФР-ниң ажылчын аңгызының мурнунга, ооң бүгү чонунуң мурнунга аар харыысалга Германияның социал-демократтыг партиязынга опаажыр, чазакта ооң толээлери онза хоойлуларны хүлээп алыры дээш хөделип турар болгаш христиан-демократтыг эвилелдің, христиан-социалистиг эвилелдің удуртукчулары-биле кады бундестагты дамчыштыр ол хоойлуларны хүлээп алыр деп ораалдажып турар. Германияның социал-демократтыг партиязының баштыңнары милитаризмге, нацизмге орукту ыпчалдыр ажыдын берип турар, эрткен үеде база ындыг үүлгедиглер турган болгай. Монополиялар диктатуразының айылынга таварышканнарның бирөзи социал-демократтыг партияның боду, ооң апаа кежигүннери, профэвилелдер болгаш ажылчын организациялар болуп болур.

ГФР-ниң башкарыкчы болүктериниң чаран, чедип алыр деп ораалдажып турар эчис сорулгалары тодаргай билдингир. Делегейниң ийиги дайынының түңнелдерин ревизилээри, ядролуг чепеекке четтигин алыры, Европаның чөөн талазынга хамаарыштыр болгаш хамыктың мурнунда социалистиг герман күрүне — Герман Демократтыг Республикага хамаарыштыр эжелекчи дайын чорудар деп чүве ол. Онза хоойлуларны хүлээп алыры чогум-на ол сорулгаларны чедип алырынга бараан болур дээн бодалдыг.

Ол онза хоойлужудулга Герман Демократтыг Республика-биле, социалистиг өске-даа чурттар-биле Барыын Германияның харылзааларын таарымчалыг болдурарынга база бир шаптыкты таварыштырын турар.

Онза хоойлуларны хүлээп алыры ам ГФР-ниң девискээринде АКШ-тың, Англия биле Францияның шериг эрге-чагырганларының эдилеп турар онза эргелерин күш чок болдурукааан, ынчанган ГФР-ниң барымын талакы күрүнелерден шериг-политика талазы-биле хамааржылгалыын узуткаан турарын чедип алыксаан күзелдің уламынан пегеттинип келген дигилеп, барыын-герман политиктиг-ниң бадыткан турарының кайы хире авыластыы мында тайылбырлаан түүледен база илдеп-дир.

Ол онза хоойлулар шынында чуртту дайынзырак болдурарының дүрümчүттүнген баазазын тургузуп бээр деп, ол чорук АКШ-тың камгалал министерствозунуң кордалдары-биле бүрүн дүжүп турар. Онза хоойлужудулганы күштүг болдурган деп билдинер байдалды тургузуп алган, эрткен чылды соолзүредир ГФР-ниң девискээринге НАТО командылалы шериг маневрлерин чоруткан. Ниити дайын планнаашкынының чугула бир кезээ кылдыр көрүп, ол хоойлужудулга-биле америк генералдарының чепсегленикееп турарын ол маневр тодаргай көргүскен.

Чуртка өжээргек болгаш дайынзырак күштериниң ажыл чорудулгазынга бүрүн хостуг эрге берип турар ол онза хоойлуларның келир үеде чуртка кайы хире аар-берге уржуктарлыг болурун барыын-герман чон улам тодаргай билип турар. Ол хоойлуларга удур ажылчы чопнарның калбак болүктери, оларның профессионал организациялары, олар-биле кады чуртта металлистериң эң улуг профэвилели, интеллигенцияның, аныяктар организацияларының сураглыг удуртукчулары демисежин турар. Дувүренчиг болгаш удурланыышкынның саглыш-сеткили ГФР-биле кожа чурттарда база улам күштелин турар.

Европаның улустары чоокта эрткен үениң аар-берге уржуктарын утпайн, ГФР-ниң онза хоойлулары — дайынзырак хоойлуларын «херек чок» деп шыңгыы чугаалаар эргелиг. Ол хоойлуларның бүгү системазы болгаш хамыктың мурнунда «Конституцияны өскертир дугайында» планнаттынып турар хоойлузу Потедам дугуржулгаларының кол негелдери-биле, оларның аразында герман чонунуң күрүне эрге-чагыргазын дайынзырак болдурарынга болгаш эвин эртир топчудериниге удур, нацизмни дужуреринче, ол чонунуң демократтыг кол эргелерин, хоталгаларын катап тургузарынче угланган негелделер-биле каржы удурланыышкак бооп турар.

ГФР-де онза хоойлужудулганы хүлээп алырын планнап турарынга холбаштыр сагындырыг кылырын Совет Эвилелиниң удуртулга черлери эргежок чугула деп санап турар. ГФР-ге Потедам дугуржулгаларын барымдаалавайн хүлээп апкан кандыг-даа шинтпирлер герман айтырыгны тайбың таарыштыр шинтпирлээрин чедип алгыже ГФР-ге онаашкан делегей-эрге хүлээлгелериниң ГФР-ни чайладып шыдавас деп чүвени Совет Эвилели барымдаалап келген болгаш барымдаалаар-даа апаар. ГФР-ниң чазаа болгаш Потедам дугуржулгаларын чорчун үрээринче ону күткүп турар барыын талакы күрүнелер Европаның улустарының тайбың болгаш айыыл чок чоруун барыын-герман дайынзырак, өжээргек чорук үревезин дээш, тайбыңга, кижизиг чорукка удур катап кемниг херектер үүлгедириниң оруунче кирбезин дээш, эргежок чугула бүгү чүүлдерни кылыр деп Совет Эвилелиниң тайбыңга ынак өске чурттар-биле бир дөмей ылап шинтпирлиин тодаргай билген турар ужурлуг.

БАШКЫНЫҢ СҮМЕЗИ

АДА-ИЕЛЕР-БИЛЕ АЖЫК ЧУГАА

Ам чаа өөредилге чылы удавас эгелээр. Ынчангаш эге класстың өөреникчилерин башкылап турар болганымда ада-иелерге сүме кадып чугаалажыксаар күзелдиг мен. Чамдык ургларны өөредип кижизидери башкыларга элээн бергелерни таварыштыргылаар.

Ол чүүден болу бээрил? Мен бодаарымга ол — ургну чажыдан чамдык ада-иелер шын эвес кижизидип, эмин эртир туразында салып аайындан эртпейн-не эргеледип чассыдып клапканында. А өске бир ада-иелер арагалап, аразында аас быыладжып, шош-содаа үндүрүп, ургларына таарымча чок чүүдер кылып, коргудуп клапканындан ургларның чүвени угаан бодаары кошкак, дыннап билип орза-даа, ол-ла дораан уттуптар — өөредилгеге кошкактар база-ла оон үнер боор-дур.

Мен бо ажылдан келген чылдарымда элээн хөй улгады-даа берген, аныяк-даа ада-иелерни көрүп келдим. Сарыг-Сеп тыва школа-интернатта колдуунда малчын ада-иелерниң урглары өөренип турар. Ада-иелерде бижип, номчуп билбестер чок, харын 7—8 класс дооскан улустар болуп турар. Ынчалза-даа ургларывыс эки кижилер болзун дээш шын кижизидип, кижизидилге дугайында арга-сүмелер бижээн солун, журналдарны бижидип алганнар кончуг ховар деп билип турар мен. Тыва дыл кырында шын кижизидилге дугайында номнар, журналдар кончуг эвээш парлаттынып турары база хомуданчыг.

Коммунизм үезинде чурттаар ёзулуг кижилерни школа болгаш ада-иелер бистер кижизидер бис деп чүвени черле утпаза чогуур. Бистің чамдык ада-иелер школадан ыракта мал малдап турар, чай чок бис дээр хөөн-биле ургларын күзүн школаже машинага олурткаш чорудупкаш, канчаарын-даа башкылар, школа билзин дээш кыштадыр школага, башкыларга-даа кээп душпас, ындакайда келирде чамдыктары эзирикдаа болгулаар.

Бичии ургларның шын өзүп, кижизиттинер чоруунче сагыш салыр чорук ада-иелерниң кол сорулгазы. Бичии ургнуң организми, ооң нерв системазы аажок кошкак болгай. Ынчангаш даштыкы бүгү-ле хоралыг чүүлдерден ооң кадын хайгаараары чугула. 3 харлыг кадык уруг боду хостуу-биле ойнап, нарын эвес чамдык чүүлдерни кылып, хостуг чугаалап турар ужурлуг. База ооң чугаадомаа сайзыраары-биле кады ол улуг улустун аажы-чаңын өттүүнүп, чүвени угаан билири улгадып, чоорту-ла бодун уштап-баштап бар чоруур. Кажан ургулар 5—6 хар чеде бергенде, бодун долгандыр турар бүгү-ле чүвени билип, харын-даа бодунуң суурун, хоорайын, ада-иезинің ажылын билип улуг улустун дузазы-биле совет чуртта чурттап турар мен деп, аңаа ынакшып чоруур байдалдар тургустунун эгелээр. Ургларга улуг улустун ажыл-агыйы сонуурганчыг болуп, эң бөлүүн бажың херектелериниң эгелээш, янзы-бүрү машиналарга чедир бүгү-ле чүвелерни сонуургап, билип алыксап, айтырып чоруур апаарлар. Оларның ол билип алыксаар чоруунга улуг кижилер кажан-даа удурланмайн тайылбырлап билиндирери чугула.

Ада-иелер уруг-дарының шын кижизидер чүткүлдүг чүве болганда, чүгле оларга ынакшып, чассыдары албан эвес, а ургларн кижизидилгезинің дугайында хөйну номчуп өөренип билип ап, боттарының багай аажы-чаңын оларга көргүспейн, бодалдыг эки түттүнүп, ургларынга негелделиг болур херек.

3—7 хар назылыг ургдарлыг ада-иелер чүнү билип алза чогуурул? Бирээде, ургларның күш-шыдал талазы-биле шын кадык өзүп орарын карактаар. Ол чүл дээрге, ургну дадыктырар, шимчеңгирин (кылаштаарын, маңнаарын, үңгээрин) сайзырадыр, арыг-шевер чорукка өөредир (эртен, кежээ чунар, чем чиир мурнунда холун ылавыла чуур, шын олурун чемненир, идик-хевин арыг шын кедер болгаш шын ажаап шыгжаар). Ол ышкаш өг-бүлеге уруг улуг улусту хүндүлээр, угба-дунмаларынга болгаш эш-өөрүнге ооң хамаарылгазын, эт-херекселинге каммын хайгааравышаан, дынгаңгыр аажы-чаңга чаңчыктырар херек.

5—6 харлыг ургларны школага белеткеп, ооң чугаа-домаан сайзырадып, школа, башкы, өөреникчи ургулар дугайында чугаалап, харын кыска рассказ, шулуктерден номчуп берип, бичии шулуктерни доктааттырып, хирези-биле кашка-даа чедир сан санадып, угаан-биле бодалгажыгаштар бодадып, өң-баазын карандаштар-биле чүвелериң хевирин чурудары ажыктыг.

База бир кол чүве ургну бичиизинден эгелээш хүн чурумунга чагыртырары болур. 6—7 харлыында ол чаңчыга берген хүн чурумун ёзугаар бодун уруг хостуу-биле ап билир, чоорту-ла бодунга хамаарышкан чүвени ол-ла шагында болу кылыптар кылдыр чаңчыктырар херек.

Чамдык ада-иелериң бирги класска кирген ургларының өзүлдези кошкак, идик-хевин кедип, уштуп-даа билбес болгулаар-дыр.

Чыл бүрүде малда ажылдап турар ада-иелер, силерниң ургларыңар күрүненин долу хандырылгазында өөренип турарын билир болгай силер. Ынчангаш ургларыңарны хөй-ниитинин-даа, боттарының-даа эт-севин шын кадагалап, камнап билиринге өөредип, хөй-ниитинің өнчүзү — ол сээн өнчүн-дүр деп бүгү чүвени камнаар чорукка бичиизинден эгелээш өөредир болза эки. Чамдык ургларда-даа, оолдар-даа интернатка чурттап турган үезинде бодунун-даа, эш-өөрүнүн-даа идик-хевин ылгап көрбес, чажырыптар ийикпе, харын аалынга аппарын каапкаш-даа келгилээр таварылгалар бар боор-дур. Ындыг таварылгада ада-иелер база көрүңгүр болур чорук чугула.

Ада-иелер школа, бшкылар-биле үргүлчүнүн харылзаазын тудуп, бичии чаштарның эки өөредилгези дээш сагыш салыр болза, ол биске — башкыларга, ада-иелерге-даа өөрүнчүг түңнелди бээр.

Е. МОНГУШ,
Каа-Хем районуун Сарыг-Септе № 2 школаның башкызы.

БАШТАЙГЫ ДООЗУКЧУЛАР

Кызылдың каттышкан школазының сески клазынга өөренип турувуста, (ынчаарда 1934 чыл турган чүве) бисти 4 чыл хуусаалыг педтехникумнуң сургуулдары кылдыр шилчидипкен.

Хоорайның орус эмнелгезиниң чанынга өөренип дооскан бис, чүге дизе улуг орус улус Тываның культуразының хөгжүлдезинче ада сагыш салыышкынны угландырып турган, бистерни эмнелге черинің хөреңгизи-биле чемгерип, башкылар-биле хандырып турган.

Дөрт чыл хуусаалыг педтехникумну менден өске 11 кижи дооскан. 1937 чылдың июль айның 21-де башкы дипломнарны алдывыс, оон бээр бөгүн таптыг-ла 30 чыл болуп турар-дыр.

Эң баштайгы доозукчулар чоннуң херээ дээш улуг үлүг-хууну киирип, ажылдап турарлар. Чижээ, Таисья Лама 30 чыл иштинде Кызылдың № 2 школазынга башкылап, кижизидиичилеп ажылдап, муң-муң кадрларны кижизиткен. И. Эргил-оол—Кызылда башкы училищезиниң башкызы, тыва дылдың хөй өөредилге номнарын чогаадырынга киришкен. Чогаалчы Леонид Чадамба тыва дылдың өөредилге номнарын чогааткан. Өске доозукчулар республиканың школаларында үре-түңнелдиг ажылдап турарлар.

Бистің ынчаардагы башкыларывыс эштер: Лопсан-Кенден, Толгар-оол, Лама-Сюрюн, Апый, Афанасьева, Биче-оол болгаш өскелер-даа биске быжыг билигни бээр дээш күжениишкинниг ажылдап турганын сактып, оларга четтиргенивисти бөгүн база катап илергейлеп тур бис.

С. МАНЗЫРЫКЧЫ,
Тыва АССР-ниң школаларының алдарлыг башкызы.

Норвегияның, Финляндияның болгаш ССРЭ-ниң суг-жу тудугжулары Паз деп кызыгаар хеминге 18 чыл дургузунда үре-түңнелдиг дем каттыштырып ажылдап келген. Ол үениң дургузунда кады тудуп тургускан дөрт гидростанция Кольск чартык ортулуктуң улус ажыл-агыйынга 7 миллиард киловатт-шак электри күжүн ажылдап берген. Ол хемде кызыгаар база ажыттынган: Хевоскоскин гидроэлектростанциязын совет черге тудуп тургузар дээш, норвег тудугжулар эртениң-не ажылдап кээп турар.

Совет гидротудугжулар-биле кады норвег «Норэлектро» фирманың тудуп эгелээни бешки — Хевоскоскин ГЭС ажыглалга киреге, Пазтың бир болук гидростанциялары бүрүнү-биле белен болур.

— Биетің чуртувуека ажыл болганчок-ла тывылбастай берген тургулаар чүве болгай. Ынчангаш Мурманск областан ажыл тып алыр арганы Совет чазактың бергенинге норвегтериң сеткили хаңган. Ындыг болганда бот-боттарывысты база улам эки билчип албайн канчаар бис, ол-даа кончуг эки-дир — деп тудуг ажылдарының удуртукчуларының бирөзи — Ульф Сакарласен чугаалаан.

Паз хем Инари деп фин хөлден дөстелип үнгеш, ССРЭ-ниң девискээрин таварты, Норвегияның черинде барып далайже киир агып чыдар. Ол хемниң ол-бо талакы ийи эринге 17 чыл дургузунда машиналар шимээргеп, чер буза тевискен частыышкыннар, аңгыаңгы дылдыг чугаа-соот дыңналып келген хиреде, ук хем чылар-чылбас, кончуг тайбың. Ол тайбың частыышкыннар, тайбың машиналар. Үш чурттуң ажылчын кижилери бир демнин-биле бажыңнар, школалар, гидростанциялар тудуп турар, оларның сеткили аңаа хаңган.

ЧУРУКТА: Норвегиядан келген машиналар ССРЭ-ниң күрүне кызыгаарын эртениң-не эртип турары.

Фото С. МАЙСТЕНМАННЫЫ. СЭТА-ның фотохрониказы.

ДАШТЫКЫДА

МЕДЭЭЛЕР, ФАКТЫЛАР, БОЛУУШКУННАР

Моол-болгар чугаалажыышкыннар

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). БКП ТК-ның Бирги секретары, БУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Тодор Живков, БУР-нуң Улус хуралының Президиумунуң даргазы Георгий Трайков баштаан БУР-нуң партия-күрүне төлөөлери албан өзузунуң найыралчы аян-чоруун кылып, МАР-да чоруп турар.

Эгелээн чугаалажыышкыннар үеинде моол-болгар харылзааларны улам ыңай хөгжүдериниң айтырыгларын, амгы делегей байдалының база делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчэшкининиң эң чугула айтырыгларын чугаалажып турар.

Кады ажылдажылга

ВАРШАВА. (СЭТА). Польша Улус Республиканың болгаш Герман Демократтыг Республиканың чазак төлөөлериниң аразында чугаалажыышкыннар Варшавага болган. Машина тудуушкуну, металлургия, химия, чиик үлетпүрүнүң бүдүрүлгелерин, эртем-шинчилел институттарын болгаш конструктор бюроларын кады организастаар дугайында саналдарны чугаалажып көрген.

Чаа номнар үнер

ГААГА. (СЭТА). Амстердамда ниитилел төөгүзүнүң делегей институту Россияга революстуг шимчэшкин-биле холбашкан элээн каш номнарны 1967 чылда парлап үндүрер бодап турар. Ол номнарның иштинде ажылынга В. И. Ленининиң киришкени Циммервальд болгаш Кинталь (1915—1916 чылдар) конференцияларның протоколдары, Россияга народник болгаш ажылчын шимчэшкининиң документилери болгаш материалдары бар. Ол дугайын институттуң орус кылдызының начальниги Ван Россум СЭТА-ның корреспондентизинге дыңнаткан.

ВЬЕТНАМ ТИИЛЭЭР

ПРАГА. ВДР-ниң чазаан болгаш Мурнуу Вьетнамны хостаарының национал фронтузун долгандыр чаңгыс аай сырый каттышкан, бодунуң хөрөзиниң чөптүүнге ылап бүзүрелдиг вьетнам улус социалистиг чурттарының чазактарының, улустарының, делегейниң ажылчын аңгызының, ажылчы чоннарының, демократтыг, дешпилгелиг бүгү күштериниң бүрүн деткимчезин, улам улгадып түрөр мораль, материалдыг эп-сеткил каттыштырылгазын ажыглавышаан, америк империалистиг агрессорларны, оларның чалчаларын ашкан типилегеин туюлунга чедир чедип алыр.

Вьетнам талазы-биле Женева дугуржулгаларынга ат салганындан бээр бөгүн 13 чылдың ою болуп турарынга таварыштыр ВДР-ниң профэвилелдериниң бүгү-ниити конфедерациязынга болгаш Мурнуу Вьетнамны хостаары дээш профэвилелдер федерациязынга Профэвилелдериниң бүгү-делегей федерациязының чиңгине секретары Луи Сайяның чоруткан чугаазында ынча дээн.

Төрөөн чуртунуң хамаарышпас чоруу, хосталгазы болгаш ону камгалап алыры дээш бодунуң демисели-биле вьетнам улус делегейниң улустарының национал хамаарышпас чорук, хосталга, тайбың дээш демиселинге тиилеп үнерни ылап чедип алырынга кайгамчык улуг дузаны чедирип турар деп ол чагаада чугулаган демдеглээн. Америк агрессорларга удур бодунуң демиселинге вьетнам улус дүрген туюлунга чедир тиилезин дээш, Профэвилелдериниң бүгү-делегей федерациязы ол демиселче эң улуг күжениишкиннерин салыр деп ук чагаада чугаалаан.

(СЭТА).

Үргүлчүлеп турар

КАИР. (СЭТА). Чамдык араб чурттарының удуртукчуларының чугаалажыышкыннары ында катап эгелээн болгаш Чоокку Чөөн чүкте байдалды чугаалажып турар.

Ирактың президентизи Ареф болгаш АУДР-ниң революстуг чөвүлелиниң даргазы Бумедьен Москвадан эвин келген соонда дораан-на КАР-ның президентизи Насер-биле ужурашкан. Беш араб күрүнелериниң баштыңнарының июль 16-да Каирге доозулган чөвүлел хуралының ажылынга киришкен Суданның премьер-министри Махджуб, алжир, Ирак, Египет болгаш судан төлөөлериниң кежигүннери бо чугаалажыышкынларга база киришкен.

Каир парлалгазының дыңнатканы-биле алырга, ужуражыышкын үеинде Алжириниң, Ирактың, КАР-ның болгаш Суданның удуртукчулары Москвага АУДР-ниң Революстуг чөвүлелиниң даргазы Бумедьеннің болгаш Ирактың президентизи Арефтің чугаалажыышкыннарының түңнелдерин чугаалажып көрген.

Араб күрүнелер баштыңнарының чугаалажыышкыннары үргүлчүлеп турар.

„Сурааның алган“

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Мурнуу Вьетнамда америк шериглерни командылап турар генерал Уэстморленд «сураан чүвемни дөгере алдым...» дээш, эрткен неделя сөөлзүреп турда Вашингтондан чоруткан. «Президент Джонсон-биле, конгресстің баштыңнары-биле болгаш камгалал министерствозунуң удуртукчулары-биле сүмелешкилээнинге ол генерал аажок сеткил ханып, Сайгонче самолёт-биле ужудуп чоруткан» деп, «Ньюсуик» журнал ол дугайын дыңнаткан. Уэстморленд Мурнуу Вьетнамга америк шериглериниң санын 600 муң кижи чедирип алыр деп ораалдашкан болгай. Ол идегет бо чылды соолзүредир 515 муң солдаттарны болгаш офицерлерни командылаар апаар. Бүгү барымдааларны ёзугаар алырга, оон арткан 85 муң кижини генерал келир чылын алыр хире деп, «Нэшнл обсервер» солун бижээн.

Мурнуу Вьетнамга америк чепсектиг күштериниң кижи санын көвүдедири-биле чергелештир АКШ-тың чазаа ол чуртче чаа шериг кезектерин чорударын негевишлаан, бодунуң эвилелчилериниче күштүг ыйыдышкын кылып турар. Мурнуу Корейниң генералдар чазаа «Мурнуу Вьетнамда 47 муң кижилиг армиязынга чаа кезектер немеп бээринге белен» деп, найысылаадың барымдаалар-лыг тайылбырлакчызы Новак болгаш Эванс «Вашингтон пост» солунунуң арыннарынга бижээн. Журналистериниң чугаалаанын ёзугаар алырга, ынчангаш Вашингтон биле Сеулдуң төлөөлериниң аразынга «тулган чажыт чугаалажыышкыннар» кааш-даа неделя дургузунда болган.

Ак бажыңга чоок тайылбырлакчы Уильям Уайт вьетнам дайынга баар шериглер бээринге экиргек болуңар деп америк эвилелчилерден негээн. Австралияның, Чаа Зеландияның, Мурнуу Корейниң болгаш Филиппиннериниң талазындан немелде күштер келир дээринге черле ынаныш болур деп, ол тайылбырлакчы айыткан.

1967 ч. Июль 21.
ШЫН
3-КУ АРЫН

Өөредилге чылы доозулганының даартазында Чечен биле Мерген ийи аалынга чанып келген.

— Үш классты эки дооскаш, дөртче шилчээнимниң бижии бо-дур — дигеш, Чечен демдеглелин ачазынче сунган.

Дуңмазы акызынче көргеш, мен чоонган мен дээзиг база-ла сумказын үжей берген.

— Чүгле ийи дөрт, өскелери шуптту-ла бештер. Күзүн баргаш, үш класска өөренир мен—дигеш, оозу демдеглелин авазынче сунган.

Ийи алышкыларның арын-шырайының дөмейи-даа аажок. Чечен бир хар улуг болгаштын, дуңмазындан шоолуг-ла узавас, улуг-даа ылгалбас.

Авазы ооллардың демдеглелдерин көрүп дооскаш:

— Оолларым черде әрес-тир. Чүгле дөрт, беш демдектер өөренгенгеш, авазы, ачазы бистерни өөрткен. Мерген акызын ажыпкан-дыр. Чүге дизе ооң беш демдектери хөй-дур. Үргүлү ынчаар өөренир-ле болгай— диген.

Эртенинде Чечен биле Мергеннин ачазы суур кирер чоруктуг апарган. Ынчангаш ийи алышкы дөшпер-доруг дээр аътка упкажыпкаш, хоюн сүргеш, үнүпкен. Черин-даа, хойнуда көөрге, эвир чылгызындан сыр өскерлип калганзыг болган.

Оларның авазы, ачазы каш чыл улаштыр колхозтуң хоюн кадарын турар. Чылдың-на түс-түс хураганнарны онча-менди камгалап ап, колхозунга та чеже кодан хойну өстүрүп берген түве. Час келирге-ле, оларның аалы бо Булакта чазаанга кээп хонуптар. Чазын, күзүн Булактың делгем шыныазынга өске аалдар база-ла әндерли бээр. Колхозтың чайын сиген кезер черн база-ла Булактың шыныазы. Бичизиниден тура-ла ойнап, чаржып, ада-иезинин хоюн кадаржып өскени ол шыныага Чечен биле Мергеннин ынаа аажок.

Кыдыгларын хыыргыыш хаажылаан делгем хөлде өдүрек, кастар кара шаар апарган эштип чоруп турган. Соок кара суг аттыгын үнгеш, дыйлагар бичин дамырак болуп алган бадып чыдар шыктың бажында олурган ийи дуруаның бирээзи узун-суук кылдыр кускуннапкан. Өөр өдүректер оларның кыры-биле дыка чоок, чалгыннарын сыыладыр чайбышаан ужуп эрткен.

Алышкыларның хою кужурлуг шыкка келгеш, доктаап оттаг берген. Улуг-ла сарыг өрге оларның мурнуңдан тура халаап, менээ чедер шаанар бар бе дээзиг, маңнап ыңай болган. Шоолуг-даа ыравайн, черже кадай шаап каан өрген дег кожайтыр олура дүшкеш, кудуруун сортайтып, «чик, чик» кылдыр эде берген.

— Мени какпалаар какпаңар чогун билир-ле болгай мен деп эдип олурганын көрдаан, акый—дээш:—Ойт!— деп дерге, өрге: «чик-чик» кылдыр эдишкеш, кужурлуг куу мортукту буруладыпкаш, үңгүрже кире халаан.

— Аастааш үңгүр-дүр. Ыштаптар болзувусса аастаажыдан үне халыыр—деп, акызы санал үндүрген.

— От бар эвес, чүнүң-биле ыштаар бис?

— Хөректээжим карманында от чоруур чорду.

Үңгүрүңү аксын алгыдыр казып алганнар. Куу сигенни үңгүр аксынга бөле туткаш, курган аът өдээн кырынга ууштааш, отту шаккаш, аңаа тудупкан. Сиген дораан-на хып үне берген. Аът өдээн немей салыпкан. Куу ыш-даа буруңайнып, кайынбээр көскү апарган.

Мерген кымчызын тутнаштың аастааш үңгүрүңү аксынга туруп алган. Чечен хөвеңниг хөректээжин ужулгаш, ышты үңгүрже кирер челбип эгелээн. От улам-на чалбыышталып чыткан.

— Ыш аастааштан үнүп эгелээн. Челби-челби, акый.

Өрге кончуг дүрген үне халып орда, Мерген ооң кудуруун хап чыдып калган.

— Чаңдыр кактым — дигеш, өргени сүрүп ыңай болган. Чечен базала дуңмазының сооңдан халып каан.

Өрге эрги, багай үңгүрже кире халаан. Мерген олче кымчызын суп, чушкугулаап:

— Мында кастына-дыр!—деп алгырыпкан.

Дыңнаалаан, шынап-ла метр безин четпес черде хилиреди кастынган. Акызы тура:

— Мырыңай кыдыра үңгүр-дүр. Казыптаалы — диген.

Шоолуг-даа ырак эвес каскаш, бакылап көре каапторга, өргениң кудуруу бо саргара берген чыткан.

— Өрт! Өрт!— деп Мерген алгырыпкаш, тура халаан.

Өрге ыштап турган үңгүрүнүң кыдыында бичин, токпак кызыл хараган чалбыышталып кыпкан, оон үнген ыш агаарже дүндүштели берген. Алышкылар дегийт-ле ыныар чүгүржүпкен.

Өрттү буттары-биле өжүр теверин оралдашкан, алдырар-даа аргажок. Чечен эдыында шавылыырлап алган калбак кидис чонаан дүжүр тыртканаш, бир ужун дуңмазынга тутсупкан.

— Хараган өртензин! Баштай чердээзин өжүрер!

Тайыс, курган сигенни чалбыышталдыр чип бар чораан отту чонакбиле өжүр шаап, часкы шык черин пединдеп тутсу-ла бергеннер.

Хенертен аът даваннары дидиртканынып дагжаан, көрүптерге колхозтуң инек кадарчызы, ооллардың даайы Шактар бо дүжүп чыткан. Эзерин дүрген-не соя октапкаш, база-ла чонаан туткаш турупкан.

Өрттү шалыпкын өжүрүп апкан. Холдары, арынары, идик-хеви кара мат апарган алышкылар даайындан корткан шинчилиг турганнар.

— Че, таптыг өчүп турунар. Канчап мынчап барды?

Өрттү канчап үндүрүпкенин бичедаа чүве чажырбайн чугаалап бергеннер.

— Бичин улус оттуг-ыяшты чүге ап чорду̇нар?

— Эрткен күзүн школаже баарым мурнуу чарында бо хөректээшти кедип алгаш, тооруктап турдум. Ынчаарда чуктуг тоорук өртедир дээш ап чораан одум ол-ла хевээр, карманымга чораан. Эвир чылгы оңар моны кым-даа кетпээн, барба иштинге чыткан. Авам демин эртен чаа уштуп бээрге, кедип алдым. Буруулуг-ла болдувус. Моон соңгаар черге черле от салбас бис, өрт үне бээр кончуг чүве-дир оң, даай — деп, Чечен чугаалаан.

— Өртең-Арыгны чүге ынчаар адаанын билир силер бе? — деп даайы олардан айтырган.

— Чок — дигеш, акызынче Мерген көрүнген.

— Дашты кара хөмүр апарган сыралар ында эңдерик, оон аңгыда, черде чыдар өртең дыт, терен мырыная озаңналы берген. Ынчангаш ону Өртең-Арыг деп кааны ол ыйнаан, даай.

— Өртең-Арыгның ады каш чылдар бурунгаар Байлак-Арыг турган. Кат-чимис, аң-мен дээрге ынчан кайгамчык-ла хөй турган. Күзүн хар чагбаанда коданнар бол-ла агара берген чыткылаар чүве. Эликтер дээрге аттан кижи ужур хоюзуп кагы дет, бо-ла ыңай боорлар. Кат быжа берген үеде аңаа чоруурга, катсыг чаагай чыт кижини шуут-ла магададыптар. Чодураалар чокпакчокпак, чодур кара апарган, будуктары черге ээй салбактаны берген турганнар. Кызыл-кат дээрге арыг иштин кызыл чайт кылыптар, кара суглар уннарын көөрге, чиг эзт аскылап каан дег болгулаар. Инек-караан чүү дээр ону, бир-ле ана, карахүрең апаар. Бышкан чыжыргана күзүн, кыжын Байлак-Арыгның сай кыдыгларын, белүк-белүк ортулуктарын, суг уннарын сап-сарыг өң киирриптер. Ыяжы мырыңай магалыг турду. Силерниң өөренип турар школаларның, черле ынчаш суурнуң дыка хөй бажыңнарының ыяжын оон кескен. Кыжын Байлак-Арыгта чеже-даа инекти кыштадыр, аңаа дыка хөй кыштаглар турган түве.

Бир-ле чазын, таптыг-ла бо үеде, Байлак-Арыг хенертен өртенн берген. Улус өртү өжүрүп чадап турда, улуг хат хадаан. Өрт-даа кежээлеп барган. Улус түгле боттары тын-менди дезишкен. Ол хай-халаптыг өрт мээң чаа адаанын кат-чимистин сыптарын, хамык коданнарны, эликтерни узуткан каапкан. Кыштаглар безин артпаан. Арыгның хамык ыяжы база-ла өртенгеш, кара хөө карттыг болуп хоолуйуп туруп калгылаан. Оон соонда ону Өртең-Арыг деп адай берген.

Кым өрт үндүрүпкенил деп түвени тодарадып-тодарадып келирге, оттуг-ыяш чажырын алгаш чораан, кадарчы ооллар өрт үндүрүпкен болган — деп, даайы чугаалаап, Булактың терең сиген, чыраалар-биле шыптынган, элик, кодан, чыжыргана-биле элбек, байлак, ужу-кыдыы карак четпес делгем шыныазынче кайгаш алгаш турган.

Т. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Школачы өңнүктерге

ӨРТ

РАССКАЗ

"ШЫННЫҢ" почтазынган

КЛУБТА МАЛДАР ДЕВЭЭЛЭЭН

Бис Бин-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң кол мал чайлаа ырак Хүтте чурттап, мал кадарын ажылдап турар бис. Мында хөй кижи чурттан турар сууржугаш, кижи көдээ клуб бар. Малчыннар ажыл сөөлүнде хостуг шактарында культурлуг дыштанырын дыка күзеп турарлар, ынчала-даа клуб хагдынган, ооң септелгези-даа кылдынмаан, эжим ажык, инектер девээлеп кылаштажып турар.

Колхозтуң партия, профсовилел комитеттериниң удуртукчулары кажан бо айтырыгже кичээнгей салыр ирги?

З. МААДЫ, М. ЧАЛБАА,
Д. МААДЫ, Т. КУРТЕНЕЙ,
М. ДОЗУР-ООЛ, О. АҢГЫ.

* * *

КИЧЭЭНГЕЙНИ ЧАЙЛАГЛАРЖЕ

Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая» совхозунуң хөй малчыннары Эжим-Бажы чайлагларда мал одарладып турар. Совет эрге-чатырганың бежен чыл оюнга төлептиг ужуражыр дээш чарыш оларның аразында хүн келген тудум-на улам калбарып турар. Баштайгы чедишкиннер малчыннарны өөртү берген. Кадарчы Н. Кара-оол бир башка онаштыр хонукта 625, Б. Ендан—680, В. Самбыла—730, В. Сүмбүр—767, М. Таракпан — 928, Е. Кан-оол—1032 грамм немелде деңзинн ап турарлар. Бо көргүзүглер хүн келген тудум-на көвүдеп орар. Моон алгаш көөрге, социалистиг чарышка В. Сүмбүрге М. Таракпан, а М. Таракпанга Е. Кан-оол четтирбейн бар чыдар-дыр. Бо болгаш өске-даа малчыннарның хонукта немелде деңзи алыр көргүзүү чайлаг одарларынче үнмээнде турганындан 2—2,5 катап көвүдээн. Чайлаг одарларын ажылгаарын амдыгааштан эгелеп таарыштыр тургуспас, зооветеринарлыг хайгааралды ажылагыйларның удуртукчулары организаставас болза, хүн бүрүде өзүп орар көргүзүглер ара доктаай бээр деп түвени бодаары чугула. Чайлагларже мал үнген, ынчангаш хамык түве боду-ла бүде бээр дээр ажыл-агыйжы эвес багай хөөнче черле кирип болбас, түге дээрге одарларны төп ажылгавас, одарны мал аваа-ла өлүгдендир таптай базып туруп бээр болза, чаа оттуң үнерин моондактаар болгаш малга сүүзүнүг одарлар артпайн барып болур болгай.

Чайлагда малга бир чугула түүл дус болур. Ынчала-даа бо чайлагларда хөй малчыннар хөл дузу малга таарышпас-тыр, а бүдүн-бүдүн даш дустар чугула херек-тир деп чугаалап турарлар. Оон аңгыда, малчыннарга материалдыг совуургалдың хемчегларын амдыгааштан боттандырып, хөй немелде деңзи ап турар малчыннарны шаңнап-мактаары чугула. Малдың немелде деңзизин хынаарын ёзу барымдаалап чижек-биле санавайн, а бо ажылды шыңгыы үчётка алыры чугула. Чижек-биле көвүдедир алган немелде деңзи ажыл-агыйга карылга болурун удуртукчу ажылдакчылар бодаар ужурлуг. Эрткен чылын бо совхозтуң Хайыраан салбыры молдургаларның немелде деңзизин үндүрерде килдевейн чижек-биле санап турганының түңнелинде 35 тонна 774 кг деңзи отчётта турганындан дудап, ажыл-агыйга артык чарыгдалды болдурган болгай. Бо чылын ол четпести катаптавас дээш мал деңзилээрнге эптиг улуг деңзини Эжим-Бажының төп чайлаанда тургускан.

Чедишкиннің бир кол үндезини кижилер-биле политкижизидилге ажылын бедик деңнелге тургузарында болгай. Ынчала-даа бо чайлагларда бо чугула ажыл амдыгааштан эгелеп «аскап» эгелээн, солун, сеткүүлдер, чагаа-бижиктер чогуур өйүнде чедиртинмейн турар, чайлагларда малчыннарга кино, концерт дугайында чугааның ужу-кыдыы-даа дыңналбас.

Ажылга чедишкин организастыг ажылдан, чон ортузунга политмассалыг ажылдан хамааржыр. Ырак чайлагларда малчыннарже политмассалыг ажылды баштайгы түнүмдерин эгелээш дээштиг калбартыры чугула.

Я. ДОРЖУ,
«Шынның» штаттан дашкаар корреспондентизи.

* * *

ХАЙЫРААН ЭТТИҢ ХАРААДАНЧЫЫН

Чөөн-Хемчик районнуң «Чыраа-Бажы» совхозунуң автотрактор масстерскаязының хериминиң иштинге кире бээрге, үрелген, тоймаглангган техника артынчылары оваалангган чыткылаар.

Совхозтуң кол инженери эш Н. Станкин ажылга эзирик кээп, механизаторлардан техникага камныг болур чорукту негевейн турар. Ол боду чыдагаан чче черге техниканы үреп, кывар-чаар материалдарны хөй чарыгдап келген. Бензин сөөртүр ГАЗ-54 автомашинаның чолаачызы В. Сапрыгин эзирип алгаш ажылдап чоруп турган, 2,5 тонна солярканы черже төп каан, а чолаачы В. Замышкин машиназының адаанга от салып турган, ол машиназын өртедип каан.

Чуруктарда. автотрактор мастерскаязының девискээринде үрелген чаа техника.

К. ЭКЕР-ООЛДУҢ сөзү, фотолары.

НОМЧУКЧУЛАРНЫҢ ШҮГҮМЧҮЛЕЛДИГ ЧАГААЛАРЫ

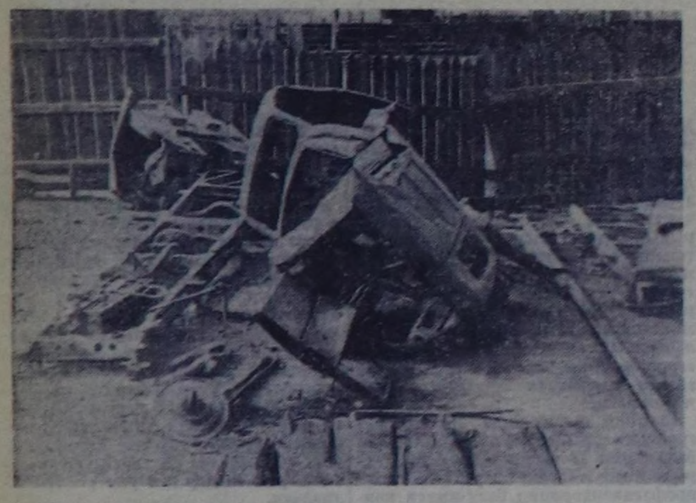

НААДЫМДА ЧҮҮ БОЛУРУЛ

Спорттуң кандыг хевиринге ынак болдур силер, республиканың малчыннар Наадымында көрүксээнне чүүлүнерни шилип ап болур силер, эргим номчукчулар.

Июль 22-де Гастелло аттыг парктың «Хүреш» стадионунга «ДИНАМО» биле «ШАХТЕР» командаларның аразынга бут бөмбүүнге эш-хуузунуң ужуражыышкыны 18 шакта эгелээр.

Июль 23-те аэропорт чанында ипподромга АЪТ СПОРТУНУҢ янзы-бүрү дистанцияларга ЧАРЫЖЫ эртенгинин 9 шакта эгелээр.

Июль 23-те «Хүреш» стадионга 64 УЛУГ, 32 БИЧЕ мөгелериниң хүрежи хүндүскүнүн 2 шакта болур.

Кызыл хоорайның ЧА адарының болгаш ГОРОДКИ талазы-биле хууда бирги чери дээш маргылдаалар июль 23-те 15 шакта «Хүреш» стадионга болур.

Июль 23-те 18 шак 30 минутада «Хүреш» стадионга «ТРАНСПОРТЧУЛАР» биле «ШАХТЕР» командаларның БУТ БӨМБҮҮНГЕ ужуражыышкыны болур.

СПОРТ БААЗАЛЫГДА

Спорттуң сайзырадырынче угланган хемчегларни ап турар күш-культура коллективтери республиканда эвээш эвес. Оон чижээнге, Таңды районда «Тиилелге» совхозту айтып болур. Кур черинің аныяктар суурунда спорт шөлдерлиг, делгем стадионну тудуп эгелээн. Ында хол бөмбүүнүн, бут бөмбүүнүн шөлдерин дескилеп, ону долгандыр херимнеп, көрүкчүлер олурар сандайларны хөй-ниитиниң күжү-биле боттары кылып турарлар. Чаа стадион ажылдалга кире бээрге, ооллар, кыстар хостуг үелеринде спорттуң янзы-бүрү хевирлеринге совуургал-биле кирип, спорттуң мергежилин бедидер аргалыг болурлар. Ак-Довурак биле Кызыл-Мажалык хоорайларының аразында Хемчик арыында дыштанылганың болгаш культураның парыгы бар. Ында спорт шөлдерлиг комплексилиг стадионнуң тудуу чоруп турар.

Барыын-Хемчик райкүүскомнуң шиитпирин ёзугаар улуг организациялар хөй-ниитиниң күжү-биле ону кылып кирипкен. Хол бөмбүүнүн, бут бөмбүүнүн, баскетболдуң болгаш мөгелер хүрежириниң шөлдерин дескилеп, оруктарын асфальтылаан. Ол-ла районнуң мурнакчы ажылагыйы — «Большевик» колхозта чүгле комсомолчулар безин 147 кижи бар. Олар боттарының төрээн сууру — Эрги-Барлыында спорт шөлдерлиг делгем, чараш стадионну тудуп, бүрүн ажыглалда киргген. Ында спорттуң янзы-бүрү хевирлеринге маргылдаалар эрттирер шөлдер таарымчалыг, көрүштүг кылдыр кылдынган. Стадионнуң хериминиң иштин, даштын долгандыр ыяштар олуртуп, ногаанчыткан. Ону электри-биле чырыдып, радиону киирип каан. Суурнуң ооллар, кыстары хостуг шактарында спорттуң хевин кедипкен бо ойнаан турар.

Стол теннизинин, ча адарының, тыва, хостуг хүрештерниң, баскетболдуң болгаш өске-даа секцияларда киржип турар аныяктар тренериниң айыткан, өөреткен арга-сүмелерин дыңнаңгыр хүлээп ап, арга-мергежилдерни шиңгээдип ап турарлар. А чыл бурунгаар ол колхозка спорт ажылы чорбайн турган. СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин чуртка спорт болгаш күш-культураны улам ыңай хөгжүдер дугайында доктаалын партия, комсомол организацияларының хуралдарында чугаалажып көргеш, күш-культура болгаш спорт ажылын экижидеринче, оон баазазын тудуп алырынче кичээнгейни-даа, күштүдаа угландыра берген.

Олар колхозка спорт чөвүлелин тургузуп, оон даргазынга өске ажылдардан хостуг кижини соңгуп, спорттуң 10 ажыг секцияларын ажыдып, олче 300 ажыг аныяктарны хаара туткан. Колхозчу аныяктарның хуралынга Совет күрүнениң чартык чүс чыл болур улуг байырлалынга спортчу көскү чедишкиннерлиг ужуражырын чугаалажып, тодаргай бедиткен хүдээлгелерин албышаан. Өвүр районнуң Торгалыг суурунуң аныяктарын чарышка кыйыргаан, бир демниг, тура-соруктуг ажылдап турар. Артельдин күсели-биле узуну 24, дооразы 12, бедин 6 метр спорт залын туткан. Ам ону бусбиле изидер кылдыр кылып турар. Спортчу идик-хеп, дериг-хекселдер садып алырына колхоз баштаар чери акшаны харам чокка берип турар. Ам база немей 800 рубльдя үндүрүп бээри көрдүнген. Партия, комсомол организациязы, колхоз баштаар чери деткип, олче хайгааралды хүн бүрү салып турарының ачызында спортчу шимчээшкинде 690 хире күш-культуржулар киржип, оон иштинде 600 кижи «Урожай» эки-тура спорт ниитилелинин кежигүүнүне кирген. 180 рубльдин кежигүн дадывырын чыгаш, херек чүүдерни садып алган.

ГТО-нуң значоктарын 154 ооллар, кыстар дужаап ап, 18 кижи спорттуң турисчи разряттарын, аңгы-аңгы оюнларның хевирлеринге 30 кижи ийиги, 50 кижи үшкү разряттарны дужаап алганнар. Хөй-ниитини спортчу инструкторларга 40 кижини белеткээн. Чарыш салтаны «Торгалыг» совхозтуң аныяктарынга аалдап барып, мартыдааны эрттиргеннер.

Аңаа харыы аалдаашкынны торгалыгжылар кылып, Эрги-Барлыкка чораан, спорттуң 7 янзы хевиринге большевикчилер-биле ужурашкан. Шак ындыг спортчу аалдаашкын ажыктыг-даа, өөредилгиг-даа болган. Торгалыгжылар большевикчилериниң хол бөмбүүнге, баскетболга, та адарынга бедик мергежилдиг ойнаарын чагадап, оларның эки талаларындан хөйну өөренип алган. А өвүржүлер национал хүрешке улуг мергежилдиин көргүскен. Ийи суурнуң аныяктары социалистиг чарышка кыйгырышканы-биле найыралдыг спортчу аалдаашкынны удур-дедир кылып турар.

Өвүржүлер өңнүктериниң эки шынарлыг стадионну тудуп алганынга шуут-ла адаарганнар. Бо ийи суурларның аныяктары спортту сайзырадыр дээш, чүткүлдүг ажылдап турары өскелерге эки үлегер, эки эгелээшкин болур. Оларның үлегерин эдерип, республиканың суур бүрүзүнге спортту сайзырадырга баштай эки дериттинген спорт баазазын кылып эдлыры чугула. Спорт баазалыгда аныяктарны күш-культураже эвилелдээри чиик болур. Чарышканнарның үлегерин эдерип, Улуг-Хемниң «УТКА-ның 25 чылы» совхозтуң база «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң аныяктары спорт шөлдерин, стадионну тудуп алырынче ажылдап киринкеннер.

Спорт баазалары, дериг-хекселдери чокта күш-культураны болгаш спортту чонуң ортузунга массалыг сайзырадыры берге деп түвени Эрзинин, Бин-Хемниң ооллар, кыстары база билип, чамдык черлерде баазаларны тудуп, кылып эгелээни өөрүнчүг.

Ынчангаш моон түңнелинде республиканың суур бүрүзүнге дериг-хекселдиг спорт баазаларын, шөлдерни, стадионнарны тудуп, ону дерип тургузары күзенчиг апаргаан.

О. ОХЕМЧИК.

Аалчылар тиилээн

«Спартак» спорт эки-тура ниитилелинин Төп Чөвүлелинин Сибирь зоназының талазы-биле бут бөмбүүнүң кубогу дээш маргылдаазынга Чита областың «Ингата» биле Кызылдың «Транспортчулар» командалары июль 19-та ойнаан.

Ол солун ужуражыышкынны көөр дээш көрүкчүлер «Хүреш» стадионга чыглып келген.

Судья медээ берген соонда командалар шөлдүң ийи талазындан маңнажып үнүп келгеннер. Аалчыларга шөлдүң эзлери янзы-бүрү өңнүг чечектерни тудускан.

Келген аалчыларга черле ыңдыг болуру чөп. Оларга оюнну эгелээр эргени база берген. Оюнуң башгайы-даа, ийиги-даа чартыында аалчылар шөлдүң эзлериниң хаалгазынче удаа-дараа бурунгаарлап, артык күштүүн көргүзүп турганнар. Ынчала-даа 90 минута эрткен сөөлүнде оюнуң түңнели-даа үнмээн. Кайы-даа таладан бөмбүктү киржип чадашкан. Ынчангаш немелде 30 минутаны база берген.

— Оода-ла чангыс бөмбүктү киир теп алыр болза-ла ажырбас-тыр ийин — деп чаңгыс чер-чуртуглары шөлдүң эзлеринге идегеп олурганнар.

Немелде 30 минутаның 15-жи эрткенде база-ла түңнел үнмейн, шөлдү солчур ужурга таварышкан. Арткан каш-ла минуталарның иштинде аалчылар транспортчуларның хаалгазынче идепкейлиг бурунгаарлап, шиитпирлиг халдан киринкен.

15-де минута бо ужуражыышкынның салым-чолун шиитпирлээн. Шөл эзлериниң хаалгазынче бөмбүк улаштыр-улаштыр кирип турган.

Аалчылар кайгамчык-ла эки ойнааннар. Олар каш-ла минутаның иштинде 3 бөмбүктү арыг тепкеш, тиилээн. Ынчангаш Сибирь зоназының түңнел маргылдаазынга киржир эргени чедип алганнар.

А. КУМАЯК.

Концерт-биле

Турааның культура Бажыңының чанында автоклубтуң бот-тывынгыр артистери Чедер курортунга кээп, ында ажылдап, эмнеп турар чонга солун программалыг концертти көргүскен.

Бин-Хем районда түс черниң радио дамчыдылгазының редактору Виктор Мартый-оол, «Кызыл тараачын» колхозтуң механизатору Владимир Голубев, Турааның № 1 школазының башкызы Галина Грушева болгаш өскелериниң-даа көргүзүглери улуг сонуургалды болдурган.

О. ЛАМА.

—⊙—

ЧАЗАЛГА

Июль 20-де үнген № 170 солунуун бирги арнында «Чарыштың тиилекчизи — Барыын-Хемчик район» деп материалдың бирги колонказының үстүнден куду он бир дугаар одурутда: сүттүү — 125 хуу дээнин дүктүү деп номтуза чогуур.

Редактор К. К. КУДАЖИ.

Иелерге сүме

Уругну өй-тавында өстүрүп доруктурар дугайында сагыш салыышкыны оон иениң иштинге чоруур үеэзиндеэ эгелээр ужурлуг. Сааттыг херээжен кижи арыг-шеверниң бүгү негелделерин, күш-ажылдың болгаш дыштанылганың шын чурумун сагыыр ужурлуг. Чемненирниң шын чурумунуң дугайында сагыш салыры кол үүл болур.

Уруг эмзирер иениң эминиң чогууру-биле сүттенирин хандырар толээде чемненирниң шын чурумун, уйгага болгаш дыштанырынга четчир саныг шакты ажыглаарын, өй-тавында күш-ажылды кылырын, арыг агаарны болгаш дүвүрээзин чок байдалды ажыглаарын база сүмелеп турар. Уруг эмзирер иениң чемнинге хоолулуг бүдүмелериниң саны саттыг чораан үеэзиндегизи ыпкаш, база-ла ол хире, 180 грамм белок, 180 грамм үс, 500 грамм углевод болур.

Уруг эмзирер не ол хереглел ёзугаар чемненир толээде хүн бүрүде 180—200 грамм эзтти, 50 грамм чиг сүт ааржызын, 20 грамм быштакты, 50 грамм саржагны, 1 дагаа чуургазы, 3 стакан сүттү, 800 грамм ногааларны, 500 грамм хлебти чиир. Элээн каш саныг витаминнин болгаш 2 литрден хөй эвес суук чемни чиирин сүмелеп турар.

Спирт араганы болгаш пивону ижерин хоруур болза чогуур, түге дээрге арага болгаш пиво иениң эминиң сүдүнге дораан тарап турар.

Айыткан негелделерни сагып турар үеэзинде эмиг сүдү элбек болгаш шынары уругнуң чем талазы-биле хереглелин хандырып турар. Саттыг болгаш уруг эмзирер иелер, херээженнер консультациязының сүмеелин ап турар ужурлуг.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

Чалап тур

КЫЗЫЛ ХООРАЙГА БОЛГАШ РЕСПУБЛИКАНЫҢ РАЙОННАРЫНГА АЖЫЛДААР ДАРААЗЫНДА ПРОФЕССИЯЛАРНЫҢ КИЖИЛЕРИН ЧАЛАП ТУР:

Дизель шимчедикчилерни септээр слесарьлар, мотористерни, бызанчылар, дашчыларны, штукатуржулар болгаш маляржыларны, чүүк машиналарынга болгаш автобустарга ажылдаар чолаачыларны, Э-153 биле Э-155 дээр экскаваторлар машинизин, автокрановщиктерни.

Таңды болгаш Барыын-Хемчик районнарга ажылдаар ажылчыннарны, бульдозер, скрепер, автогрейдер, мотокаткалар болгаш грейдер-элеватор машинистерин.

АЖЫЛДААРЫН КҮЗЭЭННЕР ТЫВА ОРУК-ТУДУГ ЭРГЕЛЕЛИНГЕ КЕЛИР. БИСТИҢ АДРЕЗИВИС: Кызыл хоорай, Шевченко кудумчузу, 127, телефон № 31-63.

ТЫВА ОРУК-ТУДУГ ЭРГЕЛЕЛИ.

КЫЗЫЛДА БАШКЫ ИНСТИТУДУ 1967—1968 ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫНДА БҮДҮРҮЛГЕГЕ АЖЫЛДАВАЙН ӨӨРЕНИР СТУДЕНТИЛЕРНИ ДАРААЗЫНДА ФАКУЛЬТЕТТЕРГЕ ХҮЛЭЭП АЛЫРЫН ЧАРЛАП ТУР:

Физика-математика. Өөренип дооскаш, алыр тускай мергежили—математика, немей алыр тускай мергежили физика; физика, немей алыр мергежили математика.

Филология. Алыр мергежили — тыва школаларга орус дыл болгаш литература башкылаары; орус дыл болгаш литература, немей алыр мергежили тыва дыл болгаш тыва литература.

Биохимия. Алыр мергежили — биология болгаш химия.

Киреринин дугайында билдириишкинни институттуң ректорунуң адынга, факультелин болгаш алыр мергежилин айыткаш, киирер.

Билдириишкинге кожар түүлдер болза: ортумак эртем дугайында документ (бодун), характеристиказы, автобиографиязы, 286 хевирнин эмчи шынзылгазы, 3×4 см хемчээлдиг 4 фоточурук.

Билдириишкиннерни июль 20-ден 31-ге чедир хүлээп алыр, киреринин экзаменнери август 1-ден 20-ге чедир болур, студент кылдыр хүлээп алганын август 21-ден 25-ке чедир чарлап, дыңнадыр.

Кирип турарлар дараазында экзаменнерни дужаар: **Физика-математикага:** математика (аас-биле болгаш бижимел-биле), физика (аас-биле), орус дыл болгаш литературага (бижимел-биле).

Биохимияга: химия (аас-биле), физика (аас-биле), орус дыл болгаш литература (бижимел-биле).

Филология факультединге: орус дыл болгаш литературага (аас болгаш бижимел-биле), ССРЭ төөгүзү, даштыкы дыл (аас-биле).

Орус дыл, литературага тыва дыл болгаш тыва литературанын немелде мергежилин алыр кижилер даштыкы дыл орнунга тыва дылды (бижимел-биле) дужаар.

Кино

ИЮЛЬ 21-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Өөнүүм, Колька» 9.10, 10.50, «Вектин чажыды» 12.40, «Гайдуни» 2.40, 4.30, 6.20, 8.10, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Биргиклассчы» 3, «Килиманджаронуң хары» 5, 7, 9 шактарда.

ЧАЙГЫ ТЕАТРГА: «Олено Дундич» 7, 9 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Степан Кольчугин» 11.30, 1.30, «Шыныада демисел» 5.30, 7.30, «Чертенок» 3.30, 9.30 шактарда.

«ВОСТОК»: Киночыыны 1, «Спартак» (1-ги, 2-ги сериялары) 3, 8 шактарда.

редакцияның адрези:

Кызыл, Шевченко—Кравченко кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, 25-38, хаосысалгалыг секретарьның 23-35, партийже амыдырал киллизинин 23-54, агитация болгаш пропаганда киллизинин 37-13, көдээ ажыл-агый киллизинин 21-47, үеткүүр киллизинин 22-64, чагаа, ажылчын болгаш көдээ корреспондентилер база совет тургузуг болгаш амыдырал киллистериниң 21-27, иштики информация киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганза 32-75 телефонче болгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинин чанында Парлалга эргелелинин типографиязы. (Кызыл, Шевченко—Кравченко кудумчузу, 1).

ТС—02253.

Солун неделяда алды катап үнер